

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Magisterská diplomová práce

Edukace pěstounů

Olomouc 2021

Bc. Angela Stodůlková

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ ANTROPOLOGIE

Edukace pěstounů

Autor: Bc. Angela Stodůlková

Vedoucí práce: PhDr. Kateřina Thelenová, PhD.

Olomouc 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma „**Edukace pěstounů**“ vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne

Podpis

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat své vedoucí práce, PhDr. Kateřině Thelenové, PhD., která byla garantem této diplomové práce, a která se mi v této nelehké době snažila být velkou oporou a dobrým rádčem, za což jí velice děkuji. Současně bych chtěla vyjádřit „velké díky“ mojí celé rodině, která pro mě v době studia měla pochopení a podporovala mě.

Anotace

Jméno a příjmení:	Bc. Angela Stodůlková
Katedra:	Sociologie, andragogiky a kulturní antropologie FF UPOL
Studijní program:	Andragogika
Studijní program obhajoby práce:	Andragogika
Vedoucí práce:	PhDr. Kateřina Thelenová, PhD.
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Edukace pěstounů
Anotace práce:	<p>Tématem diplomové práce je vzdělávání dospělých zkoumáno optikou celoživotního učení. Specificky se text zaměřuje na vzdělávání pěstounů v příbuzenských pěstounských rodinách v Libereckém kraji. Cílem je projektovat vzdělávací akci tzv. šitou na míru vzdělávacích potřeb této cílové skupiny. Předmětem zájmu empirické části jsou vzdělávací potřeby pěstounů. Na základě kvantitativního šetření a pomocí dotazníku byly potřeby popsány, reflektovány v diskurzu legislativních a institucionálních požadavků kladených právě na vzdělávání pěstounů. Výstupem diplomové práce je komentovaný projekt vzdělávací akce pro příbuzenské pěstouny v Libereckém kraji.</p>
Klíčová slova:	Vzdělávací potřeby, vzdělávání dospělých, náhradní rodinná péče, edukace pěstounů, projekt vzdělávací akce
Title of Thesis:	Foster Parents Education
Annotation:	<p>The topic of the diploma thesis is adult education examined from the perspective of lifelong learning. Specifically, the text focuses on the education of foster parents in foster families in LK (Liberec region). The aim is to design a so-called educational event tailored to the educational needs of this target group. The subject of interest of the empirical part is the educational needs of foster parents. Based on a quantitative</p>

	survey and a questionnaire, the needs were described and reflected in the discourse of legislative and institutional requirements for the education of foster parents. The output of the diploma thesis is an annotated project of an educational event for foster parents in the Liberec region.
Keywords:	Educational needs, adult education, substitute family care, foster parent education, educational event project.
Názvy příloh vázaných v práci:	Interpretace výsledků analýzy vzdělávacích potřeb
Počet literatury a zdrojů:	28
Rozsah práce:	126 883 znaků, včetně mezer. Stran 91

Obsah

Úvod	7
1 Metodika šetření v předvýzkumu.....	9
1.1 Prezentace dat z předvýzkumu.....	10
2 Náhradní rodinná péče v České republice.....	16
2.1 Formy náhradní rodinné péče	17
2.2 Příbuzenská pěstounská péče.....	19
3 Legislativní ukotvení náhradní rodinné péče	20
3.1 Finanční zajištění v pěstounské péči.....	22
4 Dohody o výkonu pěstounské péče.....	25
5 Vzdělávání pěstounů jako vzdělávání dospělých	30
5.1 Vzdělávání dospělých a jeho formy.....	35
6 Projektování vzdělávací akce.....	39
6.1 Analýza vzdělávacích potřeb.....	40
6.2 Interpretace výsledků analýzy vzdělávacích potřeb.....	42
6.3 Kompetence lektora	45
6.4 Cíle vzdělávací akce	50
6.5 Didaktická transformace a profil absolventa.....	52
6.6 Studijní plán	54
6.7 Osnovy	55
6.8 Studijní materiály	57
6.9 Didaktické formy, metody a postupy.....	57
6.10 Didaktické pomůcky	60
6.11 Přehled lektorů	61
6.12 Organizační zabezpečení vzdělávací akce	61
6.13 Materiální, technické a finanční zabezpečení vzdělávací akce	62

6.14	Návrh způsobu evaulace vzdělávací akce	63
7	Závěr.....	66
	Seznam použitých zdrojů	68
	Příloha č. 1	71
	Příloha č. 2	72
	Příloha č. 3 Analýza vzdělávacích potřeb	75

Úvod

Tématu vzdělávání pěstounů jsem se rozhodla věnovat proto, že mě s pěstounskými rodinami pojí pracovní vztah a současně odpovědnost za vzdělávací programy, neboť vyplývají z mé pracovní pozice – odborného sociálního pracovníka náhradní rodinné péče. Můj zájem o danou tematiku je motivován dlouhodobou spoluprací s rodinami a znalostí problémů, které s sebou náhradní rodinná výchova přináší. Jak jsem již uvedla, mojí pracovní náplní je péče o pěstounské rodiny, především příbuzenské pěstounské rodiny, a to od počátku jejího vzniku, kdy příbuzní přebírají svá vnoučata, synovce či neteře do své péče, až po její ukončení. S novelizací zákona 359/1999, Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, který nabyl účinnosti od 1. 1. 2013, vešly v platnost práva a povinnosti pěstounů, na něž se váže vzdělávání, které je organizováno doprovázejícími organizacemi pěstounů, a jež jsou předmětem dohod o výkonu pěstounské péče.

Vzhledem k tomu, že pěstouni v rámci tohoto zákona mají povinnost vzdělávat se, považuji za důležité znát jejich názor jako účastníků vzdělávání, vědět, jaké téma při vzdělávání je zajímavé a je pro ně při péči o svěřené děti přínosné, neboť smyslem těchto vzdělávacích programů má být skutečné využití předávaných informací v praxi a nikoliv pouhé „odsezení si“ těchto přednášek pro splnění zákonné povinnosti při péči o svěřené děti. Vzdělávání, kterého jsou pěstouni účastni, by mělo vycházet z jejich skutečných potřeb tak, aby získané znalosti mohli aplikovat do vlastního života spojeného s péčí o svěřené děti. Proto cílem diplomové práce je zjistit vzdělávací potřeby pěstounů a současně vytvořit vzdělávací projekt, tzv. vzdělávání „šité na míru“, který na tyto potřeby bude nejen reagovat, ale současně i naplňovat společenskou zakázku danou legislativním a institucionálním rámcem pěstounské péče.

V teoretické části diplomové práce se zabývám pěstounskou péčí, vzděláváním dospělých z obecného hlediska, dále vymezením pojmů a konkrétních typů vzdělávání, které jsou pro mou práci významné. Projektování vzdělávací akce, tvoří

další kapitolu diplomové práce, která je současně předlohou k empirické části diplomové práce. V dalších kapitolách představuji problematiku náhradní rodinné péče, (dále NRP) v České republice – popisu systému NRP včetně jejího legislativního ukotvení v zákoně. Podrobněji se zabývám postavením orgánů sociálně právní ochrany dětí (dále OSPOD) a soudů v procesu náhradní rodinné péče, neboť představují neoddelitelnou složku celého procesu. Tyto orgány mají funkci nejen rozhodovací, ale také kontrolní a jejich činnost spolu s doprovázejícími organizacemi pěstounů v praxi představuje multioborovou spolupráci. Pěstouni mají povinnost umožnit sledování výkonu pěstounské péče prostřednictvím výše uvedených orgánů a institucí. Současně jsem považovala za důležité ozřejmit nejčastější důvody, na jejichž základě jsou děti umisťovány mimo svoji nukleární rodinu.

V další části diplomové práce se věnuji formám pěstounské péče, konkrétně pak příbuzenské pěstounské péči a péči jiné osoby, které často předchází rozhodnutí soudů o pěstounské péči. Forma péče je z mého pohledu důležitá, neboť se na ni váže nárok na dávky pěstounské péče. Současně hraje důležitou roli věk respondentů, kteří bývají často ve starobním důchodu, a finanční zajištění v rámci pěstounské péče je často nezbytné. Délka pěstounské péče pak spíše dokresluje ucelený pohled na pěstounské rodiny.

Nosným aparátem empirické části diplomové práce je vzdělávání dospělých ve formě celoživotního vzdělávání prostřednictvím vzdělávání pěstounů. Cílovou skupinu tvoří dospělí (pěstouni) a předmětem zkoumání je identifikace jejich vzdělávacích potřeb. Ve své práci vycházím ze základního paradigmatu metodologie, a to kvantitativního výzkumu. Použitými metodami zkoumání se zabývám v popisu realizace předvýzkumu, kde jsem použila metodu dotazníku a interview. Cílem předvýzkumu bylo nejen ověření metodických nástrojů pro výzkumnou část, ale také zjištění existence sociálního problému daného tématu. Dvě metody byly užity z důvodu toho, že v době plánovaných osobních schůzek s respondenty došlo

k nařízení vlády o nouzovém stavu v souvislosti s COVID – 19¹, a tím ke znemožnění osobních schůzek. Do předvýzkumu bylo zařazeno 13 příbuzenských pěstounských rodin v Libereckém kraji, které současně mají v tomto kraji uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče a jež tvořily výzkumný vzorek. Předvýzkum byl realizován prostřednictvím kvantitativně orientovaného výzkumu a zvolenými metodami sběru dat byl dotazník a interview. Metoda interview byla použita u osmi pěstounských rodin, proběhla formou osobního setkání v bydlišti rodiny na základě předem domluvených podmínek. U dalších pěti rodin byla užita forma dotazníku, který jim byl distribuován prostřednictvím emailu.

Ve vztahu k realizaci samotného výzkumu jsem vycházela rovněž z dotazníku, který se osvědčil jako vhodný nástroj pro získání dat. Ten byl respondentům zaslán formou elektronického dotazníku, prostřednictvím platformy pro jejich tvorbu – Survio. Výzkumný vzorek tvořilo 45 pěstounských rodin. Prostřednictvím stejného nástroje byl dotazník rovněž vyhodnocen a data z něj byla interpretována v empirické části diplomové práce. Výstupy dotazníkového šetření sloužily k projektování vzdělávací akce pro pěstouny a jsou dostupné v příloze diplomové práce.

1 Metodika šetření v předvýzkumu

Předvýzkum byl realizován prostřednictvím kvantitativně orientovaného výzkumu a zvolenými metodami sběru dat byl dotazník a interview. Výzkumný vzorek byl získán z evidence oddělení sociálně – právní ochrany dětí (OSPOD) o pěstounských rodinách. Pro výběr výzkumného vzorku bylo podstatné, aby pěstouni měli uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče s organizací v Libereckém kraji a rovněž, aby v tomto kraji měli svá bydliště. Podstatným kritériem výběru výzkumného vzorku byl předpoklad spolupracujících rodin a jejich zájem

¹ *Usnesení vlády České republiky, ze dne 12. 3. 2020, č. 194. Vláda v souladu s čl. 5 a 6 ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, vyhlásila pro území České republiky z důvodu ohrožení zdraví v souvislosti s prokázáním výskytu koronaviru /označovaný jako SARS CoV – 2/ na území České republiky nouzový stav.*

zapojit se do předvýzkumu. Rodiny byly vybírány ze tří doprovázejících organizací pěstounů v Libereckém kraji, z celkového počtu 30 rodin u jednoho pracovníka v rámci náhradní rodinné péče tak, aby podíl těchto rodin byl co nejvíce rovnoměrný. Výběr respondentů do jisté míry záležel na jejich důvěře a ochotě spolupracovat. Tato charakteristika splňovala výzkumnou podmínku.

Metoda interview byla použita u osmi pěstounských rodin a proběhla formou osobního setkání v bydlišti rodin na základě předem domluvených podmínek. Respondenti byli telefonicky kontaktováni a seznámeni s účelem a cílem výzkumné práce. Seznámeni byli rovněž s etickými zásadami výzkumu. Bylo jim vysvětleno, že údaje o jejich osobách a získaných informacích budou použity výhradně pro výzkumný účel a nebude jich zneužito. Dalších pět pěstounských rodin bylo rovněž osloveno telefonicky, ale již za účelem zaslání dotazníku prostřednictvím emailu.

V dotazníku byly stejné otázky, jaké byly pokládány při osobním setkání. Rovněž i tito respondenti byli seznámeni s výzkumným záměrem a cílem. V dotazníku respondenti odpovídali také na otázky týkající se věku, pohlaví, počtu svěřených dětí, délce výkonu pěstounské péče, dosaženého vzdělání, pracovního uplatnění a finančního zajištění v rámci pěstounských dávek. Tato data umožňovala strukturovat další zjištěné informace o průběhu pěstounské péče.

1.1 Prezentace dat z předvýzkumu

Data, která jsem prostřednictvím dotazníků získala, jsem třídila dle podobností v odpovědích. Na tomto základě jsem identifikovala oblasti, které pěstouni vnímají jako nejdůležitější. Pěstouni odpovídali celkem na sedm otázek. V první otázce jsem se ptala, jak pěstouni vnímají povinnost vzdělávání. Pěstouni odpovídali v pozitivním smyslu, vyjadřovali nenucený zájem o vzdělávání. Druhou otázkou jsem se ptala na to, co vzdělávání pro pěstouny představuje. Častou odpovědí pěstounů bylo odreagování, sdílení problematiky, srovnání s ostatními a vzájemná interakce s jinými pěstouny. Třetí otázka směřovala na pocity pěstounů, s jakými na vzdělávání přichází

a jaké jsou jejich představy. Nejčastější odpovědí byla forma odpočinku v příjemném prostředí s lidmi. Ve svých odpovědích pěstouni vyjadřovali zájem o nová témata a očekávání zájmu ze strany lektora. Čtvrtá otázka, zda vzdělávání pro pěstouny představuje nějaká omezení, byla zodpovězena ve většině tak, že žádná omezení nepředstavuje. Občas se objevila odpověď odlišná, mající charakter časového omezení.

Odpovědi na první čtyři otázky byly podkladem pro vytvoření teoretické části diplomové práce, a to ve vztahu k celoživotnímu vzdělávání. Prostřednictvím odborné literatury budou popsány jednotlivé úseky ve vzdělávání dospělých, především vzdělávací potřeby, motivace a bariéry ve vzdělávání.

V páté otázce, co pěstouni ve vzdělávání preferují a naopak, se nejčastěji objevuje názor o preferenci dobrého lektora, důraz byl kladen na jeho zkušenosti a znalosti. Dále pěstouni odpovídali, že upřednostňují menší skupiny při vzdělávání, sourodou skupinu, kde se všichni znají, a to z důvodu většího prostoru pro otevření témat a možnosti zapojení se do vzájemné diskuse. Pěstouni mají zájem být aktivními účastníky. V šesté otázce zaměřené na téma, co cenného si zpravidla pěstouni ze školení odnáší, to byly především rady, doporučení, povzbuzení, obohacení o nové zážitky a dobrou náladu. V poslední otázce, co jim vzdělávání přináší, to byly převážně pocity uspokojení z pochopení, že v této situaci nejsou sami.

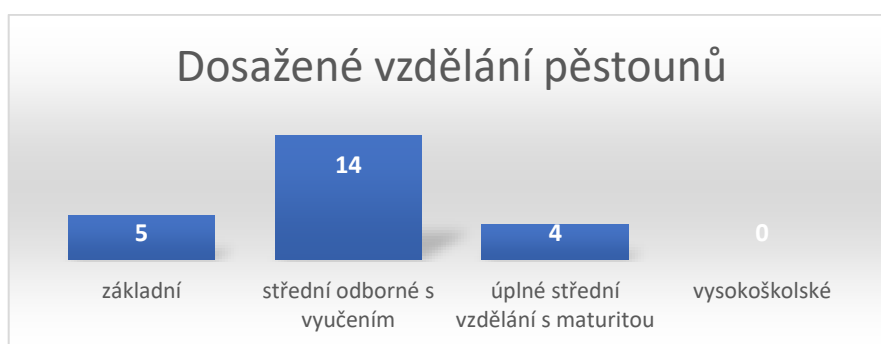
Shora uvedené odpovědi pěstounů vedly ke stanovení dalšího parametru teoretické části diplomové práce, a to osobnosti lektora. Vymezeny budou odborné znalosti, kompetence, dovednosti lektora včetně dalších stránek této profese a etiky. Nedílnou součástí teoretické části bude legislativní ukotvení v zákoně ve vztahu k pěstounské péči, především v části o povinnostech a právech pěstounů v oblasti vzdělávání včetně vymezení finanční podpory.

K většímu uspokojení potřeb dle výpovědi pěstounů dochází při dobře zvoleném tématu, v malé a sourodé skupině. S ohledem na věk, počet svěřených dětí a let praxe bylo zajímavým zjištěním, že všechny výše uvedené rodiny nepobírají

kompletní dávky pěstounské péče. Toto zjištění by mohlo ovlivňovat zájem pěstounů o vzdělávání, jejich angažovanost a další motivaci. Všechny tyto oblasti jsem zahrnula do kritérií pro stanovení teoretické části diplomové práce.

Vysokoškolským vzděláním nedisponuje žádný z pěstounů, úplným maturitním vzděláním disponují čtyři pěstouni. Nejvíce pěstounů, a to 14 je vyučeno v nějakém oboru a pět pěstounů má základní vzdělání.

Graf. č. 1 – Dosažené vzdělání pěstounů

Níže uvedené odpovědi respondentů jsou řazeny sestupně dle délky pěstounské péče. První uvedená rodina pečuje o svěřené dítě 9 let, druhá rodina 8 let, třetí a čtvrtá rodina 7 let, přičemž o děti pečují od jejich narození na základě péče jiné osoby. Rozdíl mezi těmito dvěma formami péče není pouze finanční, ale i v míře zásahu do rodičovské odpovědnosti rodičů. Pěstouni mají navíc zvláštní povinnosti a práva vyplývající ze zákona (povinnost vzdělávat se, povinnost mít dohodu o výkonu pěstounské péče, povinnost umožnit sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče a spolupracovat se zaměstnancem pověřeným sledovat vývoj dětí, právo na odbornou pomoc, právo na respitní péči, apod. Pátá rodina se o děti stará 15 let, z toho v pěstounské péči 7 let. Šestá a sedmá rodina pečuje o svěřené dítě 6 let, osmá a devátá rodina pět let. Nejkratší dobu péče o svěřené děti mají poslední čtyři rodiny. Dvě rodiny pečují v rozsahu 3 let a poslední dvě v rozsahu jednoho roku.

Graf č. 2. – Počet let péče o svěřené děti

Jedenáct rodin pobírá kompletní pěstounské dávky – Příspěvek na úhradu potřeb dítěte a pěstounskou dávku Odměnu pěstouna. Dvě rodiny jsou zabezpečovány pouze jednou pěstounskou dávkou, a to Úhradou potřeb dítěte. Druhou dávkou Odměnu pěstouna nepobírají rodiny z důvodu, že se jedná o dávku hodnou zvláštního zřetele. Nárok na tuto pěstounskou dávku posuzuje nejen úřad práce, ale také orgán sociálně-právní ochrany dětí. U pěstounů se zkoumají jejich poměry, především finanční zajištění a majetkové poměry. Kompletními dávkami pěstounské péče jsou zajištěny rodiny, především pěstouni, kteří jsou ve starobním důchodu. Pěstouni, kteří mají vlastními příjmy ze zaměstnání, většinou kompletní dávky pěstounské péče nepobírají. Podmínky a nárok na dávky pěstounské péče se řídí novelou zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (MPSV. Sociální reforma, 2013)

K setkání s pěstouny docházelo v předvýzkumu v přirozeném prostředí, v jejich bydlišti. V domácnostech byli přítomni oslovení respondenti, nikdo jiný se interview neúčastnil. V některých rodinách byl rozhovor náročný na čas, neboť respondenti měli potřebu své odpovědi rozvíjet a směřovat tím i do jiných oblastí. Ve většině byli respondenti velice ochotní, vstřícní a projevovali zájem o dané téma. Respondenti neměli problémy s pochopením otázek, nebylo potřeba je více specifikovat. Všichni respondenti mi poskytli prostor pro diskusi, pouze v jednom případě byla respondentka spíše pasivním účastníkem výzkumu bez dalšího zájmu o danou věc.

V rámci předvýzkumu jsem se nesečkala s odmítavým postojem respondentů, či neochotou zapojení se do výzkumného procesu. Zřejmý je však rozdíl v pokládání otázek při osobním setkání a formou zaslání dotazníků. Při osobním setkání měli respondenti tendenci odpovídat širěji, byl zřejmý zájem o danou věc. Forma dotazníku již takové postřehy nepřináší, odpovědi respondentů jsou jednoduché, místy ale vystihující danou problematiku. Pilotní záměr o vytvoření malého výzkumného vzorku měl za cíl oddělit podstatná i nepodstatná místa v oblasti vzdělávání a konkretizovat ta místa, která byla pro výzkum důležitá.

Vstřícnost a ochotu ke spolupráci respondentů spatřuji v tom, že s pěstouny mám v rámci své pracovní pozice vytvořený vztah. Současně si uvědomuji rizika, která jsou s tím spojená a která můžou mít podobu zkreslení při výpovědích respondentů. Tato zkreslení mohou vycházet z toho, že jsem s rodinami v pracovním vztahu. K ovlivnění může dojít několika způsoby, a to buď z důvodu, že pěstouni nebudou odpovídat pravdivě z obavy, že jejich výpovědi budou vyzrazeny doprovázející organizaci a uškodí tak jejich vzájemnému vztahu nebo, že budou např. odhaleny nedostatky v péči o děti. Snažila jsem se pěstounům vysvětlit své postavení v roli výzkumníka, rovněž to, že jejich odpovědi nebudou nikde jinde prezentovány a nebude k nim přihlíženo ani z pracovního vztahu, který mezi sebou máme.

Prostřednictvím předvýzkumu byly zmapovány oblasti, kterým pěstouni ve svých odpovědích přisuzovali největší význam. Pěstouni při vzdělávání chtějí odpočívát, sdělovat a předávat si zkušenosti. Potřebují dostatečný zájem o svou osobu v pěstounství, zpětnou vazbu při řešení životních událostí, potřebují odcházet ze vzdělávání spokojení, tudíž se všemi potřebnými informacemi a motivovaní pro další účast na vzdělávání. Tato zjištění byla podkladem pro realizaci struktury teoretické části mé diplomové práce. V úvodu teoretické části diplomové práce se budu věnovat **popisu náhradní rodinné péče** především vymezení příbuzenské pěstounské péče. Dále se budu zabývat jejím **legislativním ukotvením**, jaké právní normy pěstounskou péči upravují a institutu dohod o výkonu pěstounské péče, který

zavedl povinnost vzdělávání pěstounů. V rámci dohod o výkonu pěstounské péče se budu dále věnovat **popisu doprovázejících organizací**, se kterými mají pěstouni povinnost uzavřít dohodu. Další část teoretické práce bude věnována tematice **celoživotního vzdělávání** se zaměřením na vzdělávací potřeby, motivaci a bariéry ve vzdělávání. V závěru teoretické části se budu věnovat popisu **osoby vzdělavatele**, vymezením jeho rolí a kompetencí. Oblast celoživotního vzdělávání, především analýza vzdělávacích potřeb a role vzdělavatele bude rovněž sloužit jako podklad pro praktickou část mé diplomové práce.

2 Náhradní rodinná péče v České republice

Vzhledem k tématu diplomové práce jsem považovala za důležité představit systém náhradní rodinné péče, a to v širším kontextu. V první kapitole popisuji systém náhradní rodinné péče v České republice. Dále zpřehledňuji jednotlivé formy této péče, kde se zaměřuji především na příbuzenskou pěstounskou péči, neboť ta je vedle vzdělávacích potřeb pěstounů v mé práci stěžejní. Detailněji se věnuji legislativnímu ukotvení náhradní rodinné péče v zákoně, včetně orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Věnuji se rovněž popisu povinností a práv pěstounů stanovených v zákoně a významu dohod o výkonu pěstounské péče. Dále vyjmenovávám jednotlivé formy náhradní rodinné péče, které stručně charakterizují a zmiňuji jejich podmínky.

MOTTO

„Pro dítě se hledá rodina, nikoliv naopak“

(Dobrý pěstoun, Náhradní rodinná péče v ČR)

V zájmu každého dítěte je vyrůstat v klidném a harmonickém prostředí rodiny. Z hlediska základních práv a svobod dítěte je toto vymezeno v čl. 20 Úmluvy o právech dítěte (vyhlášena pod č. 104/1991 Sb.), kde je upraveno, jak má být dítě chráněno, pakliže bude dočasně nebo trvale zbaveno péče své biologické rodiny (Maláčová, J. & kol., 2018, s. 45). Rodiče mají povinnosti vychovávat své děti do té doby, než budou soběstačné a schopné se samy živit. V životě však nastávají situace, kdy se rodiče o své děti nemohou nebo nechtějí starat. Mezi nejčastější důvody patří selhání rodičů v jejich rodičovské roli, kteří nemají podmínky pro péči o dítě nebo jejich péči zanedbávají (Matějček, 1999, s. 31–33).

Dítě, které nemůže vyrůstat ve své biologické rodině, má právo, aby mu byla zajištěna taková péče, která by co nejvíce odpovídala jejich potřebám. Náhradní rodinná péče je systémem, který tuto situaci řeší (Bubleová & kol. 2014, s. 6).

Bubleová & kol. (2018, s. 7) se pěstounské péči ve své publikaci věnuje podrobněji a specifikuje ji jako jednu z forem náhradní rodinné péče. Legislativně je dle autorů publikace ukotvena v občanském zákoníku a upravuje vztah mezi pěstounem a dítětem, který o dítě osobně pečuje a je zodpovědný za jeho výchovu. Pěstounská péče by měla být vnímána spíše jako dočasná péče a soud může pěstounskou péči vymezit na dobu určitou, ale i neurčitou. Pěstounská péče má přednost před péčí o dítě v ústavech nebo v jiných zařízeních ústavního typu. Pěstoun musí poskytovat záruky řádné péče, mít bydliště na území ČR a se svěřením dítěte musí souhlasit. Při hledání náhradní péče o dítě se upřednostňují osoby příbuzné nebo osoby blízké.

V České republice existují dva nejvíce preferované typy pěstounské péče, a to pěstounská péče na přechodnou dobu a dlouhodobá pěstounská péče jak stanoví zákon o sociálně-právní ochraně dětí (Bubleová & kol. 2014, s. 9-10). Přednostně je dítě svěřováno do péče širší rodiny nebo do péče osob blízkých, které dítě zná. V případě, že dítě nemůže být v péči v žádné z výše uvedených typů pěstounské péče, je dítě svěřeno do péče ústavní. O vzniku a zániku pěstounské péče rozhoduje vždy soud (Nadace J & T. Pěstounská péče, online).

2.1 Formy náhradní rodinné péče

Formy náhradní rodinné péče se posuzují z hlediska právních předpokladů a aspektů odlišně. S ohledem na to, že každé dítě má jiné potřeby a specifika, přistupuje se ke každému z nich individuálně. Podle Trnkové (2018, s. 13) však platí určitá obecná kritéria, prostřednictvím kterých lze indikovat nejlepší formu náhradní rodinné péče pro dítě. Řadí mezi ně zejména biologická, vývojová, sociální a situační kritéria

(Trnková 2018, s. 13). Pro potřeby mé diplomové práce je důležitým ukazatelem především situační kritérium, dostupnost osoby z širší rodiny.

V České republice může být dle Maláčové & kol. (2018, s. 20-22) dítě svěřeno buď do ústavní péče, a to tehdy, kdy jeho péči nebylo možné zajistit osobou blízkou, nebo již shora zmiňovanými osobami dlouhodobé či pěstounské péče na přechodnou dobu. Další formou náhradní rodinné péče je adopce, kdy osvojením cizími lidmi je přijato dítě do rodiny. Smyslem osvojení je vytvoření úplné rodiny. Další formou pěstounské péče je poručenství s osobní péčí. Dítěti je soudem ustanoven zákonný zástupce (poručník), a to tehdy, pakliže rodiče dítěte zemřeli nebo jejich rodičovské kompetence byly pozastaveny nebo jich byli zcela zbaveni. Poslední formou je příbuzenská pěstounská péče. Podrobněji pěstounskou péči můžeme ještě dělit tak, jak je uvedeno v tabulce č. 2

Obrázek č. 1. Základní informace o pěstounské péči

Dle příbuznosti	Zprostředkovaná	Označovaná jako klasická nepříbuzenská péče
	Příbuzenská	Poskytovaná v širší rodině
Dle počtu dětí	Individuální	Jedno až dvě děti v pěstounské péči
	Skupinová	Sourozenecká skupina
Dle délky pobytu v pěstounské rodině	Dlouhodobá pěstounská péče	Pěstounská péče do zletilosti, případně do doby plné soběstačnosti
	Krátkodobá pěstounská péče	Poskytovaná péče je pouze na nezbytně nutnou dobu, nejdéle 1 rok.

Zdroj: Dobrý pěstoun, Náhradní rodinná péče, in „Pěstounství je profese „Právo na dětství, MPSV ČR, 2015.

Maláčová & kol. (2018, s. 23) představuje podrobnější popis možného řešení v rámci pěstounské péče, a to z důvodu toho, že při rozhodování o pěstounské péči nevíme, jak dlouho bude trvat, případně, jak se bude vyvíjet situace v rodině. Z výše uvedeného je patrné, že systém náhradní rodinné péče je nejen náročný, ale i složitý proces. Zohledňují se rodinné vazby, vztahy mezi sourozenci, vhodnost konkrétního prostředí, ale také naléhavost dané situace.

2.2 Příbuzenská pěstounská péče

Svěření dítěte do péče příbuzných má přednost před jinými formami péče, které podrobněji popisují v tabulce č. 1. (viz strana 18). Podle Trnkové (2018, s. 83) děti, které nemůžou vyrůstat s vlastními rodiči, jsou přednostně svěřovány do péče osob blízkých. V případě příbuzenské pěstounské péče se jedná o státem finančně podporovanou a kontrolovanou formu náhradní rodinné péče. Autorka dále uvádí, že v České republice je příbuzenská pěstounská péče pojímána stejně jako cizí péče – péče 3. osoby, avšak s rozdílem, že tato forma péče není zajištěna dávkami pěstounské péče. Pro oba typy ale platí, že:

- budoucí pěstoun skýtá záruky řádné péče,
- má bydliště na území České republiky,
- se svěřením dítěte do své péče souhlasí.

Pazlarová (2016, s. 130-133) se k této formě péče vyjadřuje ještě podrobněji. Popisuje, že ke kvalitní péči mnohdy nestačí výše uvedené požadavky, ani to, že se jedná o osobu příbuznou nebo, že se počítá s plněním vyživovací povinnosti rodičů. Do péče třetí se osoby se někdy děti svěřují, aby se osvědčil jejich vzájemný vztah a současně jejich motivace, která by neměla mít finanční charakter. Až následně dochází ke změně na péči pěstounskou. Posuzování, zda se dítě svěří hned do pěstounské péče nebo jen do péče 3. osoby však záleží ještě na tom, zda jsou rodiče schopni hradit na své dítě výživné. Pokud toho rodiče nejsou schopni, soud dítě svěří

do pěstounské péče hned. Výživné na dítě přechází na stát ve formě dávek pěstounské péče.

Příbuzenská pěstounská péče dle Pazlarové (2016, s. 136-137) představuje odlišnou a specifickou skupinu v rámci náhradní rodinné péče. Skupina se liší nejen tím, že se jedná o formu péče příbuzných, ale také tím, že neprochází žádnou speciální přípravou. Autorka ve své publikaci vychází ze statistik Ministerstva práce a sociálních věcí z roku 2015. První nejvíce početnou skupinu tvořili prarodiče, druhou skupinu tvořili tety a strýcové.

Pro představu a k ucelení informace o zastoupení příbuzenské pěstounské péče v naší zemi jsem rovněž čerpala ze statistiky Ministerstva práce a sociálních věcí. Statistiky z let 2015-2019 dokládají podobný trend. Data z uvedených statistik uvádějí, že mezi formami pěstounské péče nadále převládá pěstounská péče příbuzných a péče jiné osoby. Pro rok 2020 nebyla statistika k dispozici. Pro detailnější zobrazení uvádím data, dostupná na portále ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV Roční výkazy o výkonu sociálně-právní ochrany dětí 2015-2019, online).

3 Legislativní ukotvení náhradní rodinné péče

V této kapitole se zabývám legislativním ukotvením náhradní rodinné péče, vymezuji nejvýznamnější právní předpisy, jejichž prostřednictvím jsou upravovány jednotlivé formy pěstounské péče. Současně se věnuji institutu dohod o výkonu pěstounské péče, který zavedl **povinnost vzdělávání pěstounů** s právy a povinnostmi pěstounů, rovněž ve vztahu k právním předpisům. Výše zmiňované dohody jsou zároveň této diplomové práci rámcem pro reflektování vzdělávání dospělých (zde pěstounů) z institucionálního hlediska. Do sféry upravující výše uvedené patří:

- Občanský zákoník č. 89/2012 Sb., ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

- Sdělení č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte.
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.
- Listina základních práv a svobod uveřejněná pod č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších přepisů.
- Občanský soudní řád, zákon č. 99/1963 Sb., ve znění pozdějších přepisů.

Vzhledem k tomu, že se jedná o zásahy do soukromého a rodinného života rodin, jsou práva dětí chráněna ještě prostřednictvím dalších právních předpisů, a to mezinárodní smluv, nařízeních Rady Evropské Unie a doporučení Rady Evropy. Při rozhodování o svěřeni dítěte do náhradní rodinné péče je nejbližší orgán sociálně – právní ochrany dítěte. Představuje především zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině. Představuje rovněž ochranu dětí před jakýmkoliv tělesným a duševním násilím, před zanedbáváním a zneužíváním (Novotná & Burdová, 2007, s. 5-19).

Role OSPOD je v tomto směru podstatná. Pro rozhodování soudu o tom, zda bude dítě svěřeno do náhradní rodinné péče, nebo půjde o péči příbuzného, se (vedle samotného návrhu žadatele o náhradní rodinnou péči a vyjádření dítěte) k návrhu vyjadřují a sdělují své stanovisko. V rámci svého stanoviska hodnotí „vhodnost“ příbuzného pro náhradní rodinnou péči (Trnková, 2018, s. 83).

Ve prospěch příbuzenské pěstounské péče soudy ne vždy rozhodují, praxe napříč Českou republikou bývá dle Pazlarové (2016, s. 130-132) rozdílná. Důvody, které soudy vedou k rozdílné praxi, mohou mít vazbu na přiznání dávky pěstounské péče – odměny pěstouna. Jedná se o dávku státní sociální podpory, na kterou pěstoun vykonávající příbuzenskou pěstounskou péči nemá automatický nárok. Tato dávka je podmíněna individuálním posouzením ze strany OSPOD, který zná majetkové a sociální poměry rodiny a může posoudit, zda je pěstoun v situaci pro její přiznání.

3.1 Finanční zajištění v pěstounské péči

Finanční ohodnocení pěstounské péče, a to jak příbuzenské, tak nepříbuzenské, umožňuje pečujícím osobám zajistit dostatečnou materiální podporu svěřeným dětem do péče. Finanční zajištění tvoří nepostradatelnou a současně i motivační složku při výkonu pěstounské péče. Jedná se o státem garantovanou dávku, prostřednictvím které realizuje již zmíněnou ochranu rodiny a dětí. Pomocí pěstounských dávek by měla být zaručena odpovídající péče o svěřené děti, a aby měl stát jistotu, že je finanční podpora opravdu využita ve prospěch dětí, podléhá její plnění kontrole. Novelizací zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochrany dětí, která platí od 1. 1. 2013, byla přehodnocena dosavadní pěstounská péče, protože neodpovídala potřebám dětí a potřebné úrovni jejich ochrany v rozvíjející se občanské společnosti. Úpravami prošla zejména sociální péče, do které byl vložen zákon o sociálně – právní ochraně dětí, jehož prostřednictvím jsou upravovány veškeré pěstounské dávky, které byly do této doby v pravomoci zákona o důchodovém zabezpečení. Na celé této proměně se podílela řada významných osobností zabývajících se oblastí pediatrie, psychologie i sociální práce (Novotná & Burdová, 2007, s. 13-15).

Finanční otázka je pro některé pěstouny motivační a natolik důležitá, že by bez ní těžko mohli péči o dítě vykonávat. Z vlastní praxe mohu potvrdit, že pěstounské dávky mají mnohdy motivační charakter. Současně lze tento fakt podpořit realizovaným předvýzkumem, který dokládá, že většina pěstounských rodin je těmito dávkami pokryta. Dávky můžeme dělit na nárokové a nenárokové. Takové, na které mají pěstouni automatický nárok, a na ty, které podléhají speciálnímu posouzení. Macela & kol. (2015) prezentuje celkem pět druhů dávek, a to:

- příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
- odměnu pěstouna,
- příspěvek při převzetí dítěte,
- příspěvek při zakoupení osobního motorového vozidla,
- příspěvek při ukončení pěstounské péče

Uvedené pěstounské dávky můžeme ještě rozlišit na ty, které jsou jednorázové a na ty, které se posuzují podle počtu svěřených dětí. Hmotné zabezpečení bychom mohli definovat na základě zákona o sociálně-právní ochraně dětí jako povinnost ze strany státu vůči pěstounovi. Okruh pěstounských dávek, kterým stát hmotně zabezpečuje pěstouny je širší, já jsem pro svou diplomovou práci uvedla pouze opakující se dávky, které tvoří komplexní finanční zajištění a které vyplývají z předvýzkumu.

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte Macela & kol. (2015, s. 615) specifikují jako dávku, na kterou má nárok nezaopatřené dítě i po zletilosti, nejdéle však do věku 26 let. Její výše je stanovena fixními měsíčními částkami, které jsou odstupňovány podle věku dítěte a skutečnosti, zda jde o osobu závislou na pomoci jiné fyzické osoby podle zákona o sociálních službách. Pohybuje se v částce od 4.500 Kč do 6.600 Kč. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte je současně nahrazující dávkou výživného, kterou by jinak hradili biologičtí rodiče. Pěstounům je v souvislosti s nároky na tyto dávky pracovníky OSPOD poskytováno poradenství, praxe ukazuje i na to, že někteří si žádost nepodávají. Důvody jsou různé, většinou pěstouni očekávají, že s nimi žádosti o dávky někdo vyplní. Avšak praxe na OSPOD tuto službu neposkytuje, pěstouna pouze „vedou“ směrem na příslušné úřady, případně toto ponechávají na doprovázející organizaci.

Většina pracovníků si uvědomuje, že prodleva ve vyplácení těchto dávek by u mnohých rodin mohla vést k finančním problémům a tímto k obtížné péči o svěřené děti. Žádný z pracovníků nechce dopustit, aby děti strádaly a byly jakýmkoliv způsobem ohroženy. Ve svém oboru jsou pracovníci profesionálové a jejich kompetence se úzce prolínají s andragogickou praxí, a to nejen ve vedení dospělého člověka, péči o něj, ale také v rámci posílení jeho lidského potenciálu.

Odměna pěstouna je další v řadě poskytovaných pěstounských dávek. Přesto, že se jedná o dávku, která není automaticky vyplácena, je pěstounům často přiznávána. Jak bylo v této kapitole vysvětleno, dávka podléhá „zkoumání“ sociálních

a majetkových poměrů na straně pěstouna. Na tomto procesu se podílí pracovníci OSPOD a místně příslušný úřad, kde žádost přijali. Zákon stanoví, že na odměnu pěstouna má nárok nejen osoba pečující, ale také osoba v evidenci. Osobou v evidenci se rozumí pěstouni, kteří prošli přípravou krajského úřadu pro přijetí dítěte do rodiny, a nejsou k němu osobou příbuznou.

Zákon rovněž vychází z tzv. nezaopatřenosti, jež má návaznost na výše uvedenou dávku úhrady potřeb dítěte. Specifikuje, že pěstoun má na tuto dávku nárok i po zletilosti dítěte, které není stále samostatně výdělečné. Dále specifikuje, komu je dávka určena v případě společné pěstounské péče. Především to, že se jedná o jednu dávku, nikoliv dávku zdvojenou. Znamená to, že dávka náleží pouze jednomu z nich. V tomto případě zákon vycházel především z negativní zkušenosti, neboť jak Macela & kol. (2015, s. 620-621) uvádí, v praxi docházelo k jejímu zneužívání. Děti byly soudy svěřovány do výlučné péče jednoho z pěstounů, nikoliv do společné péče, bez ohledu na majetkové poměry rodiny a naopak. Skutečné rodinné poměry byly pěstouny zastírány za účelem získání finančního prospěchu. Předmětem nároku na dávku se vedle formy pěstounské péče stalo i posouzení v ohledu sociálních, bytových a majetkových poměrů. Pro účely nároku na tyto dávky se na formu pěstounské péče hledí jako na společnou a výplata dávky náleží pouze jednomu z pečujících. Výše částky se pohybuje od 8.000 Kč – 24. 000 Kč měsíčně a jsou současně zařazeny do finanční složky podléhající sociálnímu, úrazovému a zdravotnímu pojištění. Zákon pamatoval především na to, že pro pěstouny, především v příbuzenské linii je tato dávka velmi podstatná, neboť spolu s úhradou potřeb tvoří mnohdy jediný zdroj jejich financí.

Přesto, že se jedná o dávku tzv. nenárokovou a její schválení podléhá dvojímu posouzení – stran úřadů práce a OSPOD, jsou jí pěstouni často vypláceni. Toto zjištění vyplývá z mého předvýzkumu, který ukazuje rovněž na to, že v Libereckém kraji je touto dávkou pokryto mnoho pěstounských rodin. Věk pěstounů a jejich vzdělání, které bylo rovněž součástí mého předvýzkumu, dokresluje celkový obraz

pěstounských rodin ve vztahu k dávkám pěstounské péče. O svá vnoučata pečují především jejich prarodiče, kteří jsou ve starobním důchodu a nedisponují takovými finančními, majetkovými a sociálními prostředky, aby mohli bez starostí pečovat o svá vnoučata. Potřeba jistoty v státem garantujících dávek se jeví jako jedna z možných identifikací potřeb pěstounů. Stát jako garant zastřešující náhradní rodinnou péči mezi práva pro pěstouny stanovil také jejich povinnosti. Tyto vymezil v rámci dohod o výkonu pěstounské péče, jejímž smyslem je pomoc a podpora náhradním rodičům.

4 Dohody o výkonu pěstounské péče

Dohody o výkonu pěstounské péče představují veřejnoprávní smlouvu, která vymezuje podrobnosti naplňování práv a povinností pěstounů. Ve vztahu k povinnostem pro pěstouny představuje především **povinnost vzdělávat se**. Tato zákonná povinnost vznikla s novelizací zákona č.359/1999 Sb., z roku 2013 a potřeb pěstounů na zvyšování si znalostí a dovedností v oblasti pěstounské péče. Povinnosti a práva osob pečujících jsou definovány v ZSPOD, §47a) bod 2, písm. a) – h). **Vzdělávání** je zde vymezeno jako povinnost zvyšovat své odborné znalosti v rozsahu 24 hodin ve 12 měsících po sobě jdoucích (viz kapitola 5).

Dohoda je uzavírána mezi subjektem veřejné správy (obecní úřad s rozšířenou působností, obcí, krajem nebo pověřenou osobou k výkonu SPOD) a fyzickou osobou – osobou pečující či osobou v evidenci. V užším smyslu názvu jde o dohodu představující podporu, pomoc a sledování výkonu pěstounské péče. Na tato práva a povinnosti lze nahlížet stejně jako na dávky hmotného zabezpečení, neboť se posuzují podle nároku na dávku a nároku na její výplatu. Nárok na tuto plnění vzniká na základě platně uzavřené dohody. Subjektu, který dohodu uzavřel, vzniká nárok na státní příspěvek ve výši 48. 000 Kč ročně, který je určen na pokrytí nákladů vynaložených na poskytnutí pomoci a podpory pěstounských rodin (Macela & kol. 2015, s. 580-582).

K uzavření této dohody s osobou pečující jsou oprávněny všechny obecní a krajské úřady a další fyzické a právnické osoby s pověřením k uzavírání dohod (tzv. pověřené osoby). Častěji však pěstouni uzavírají dohodu s tzv. doprovázející organizací, kterou si sami vyberou. Doprovázející organizace má statut pověřené osoby k výkonu SPOD – pověřené osoby, jež má právo dohody uzavírat a žádat jejich plnění. Ukotvena jsou dle Trnkové (2018, s. 86-87) základní práva pěstounů, a to:

- právo na pomoc při zajištění osobní péče o svěřené dítě po dobu nemoci pěstouna nebo člena jeho rodiny, při narození dítěte pěstounovi, při vyřizování nezbytných osobních záležitostí nebo při úmrtí osoby blízké,
- pomoc při zajištění celodenní péče o svěřené dítě v rozsahu 14 dnů v kalendářním roce,
- právo na zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci 1x6 měsíců,
- právo na zajištění bezplatné možnosti zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě.

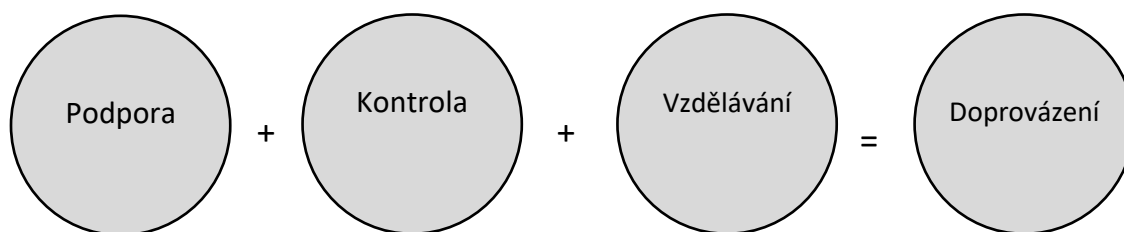
Důležité je rovněž zmínit, že dohodu o výkonu pěstounské péče musí pěstoun uzavřít do 30 kalendářních dnů od nabytí právní moci rozhodnutí soudu o pěstounské péči. Rovněž i v tomto směru je v počáteční fázi práce s rodinou, o níž bylo v předchozí kapitole zmíněno, poskytováno poradenství. Jak uvádí Pazlarová (2018, s. 74-75) pěstouni jsou pracovníky OSPOD vedeni k uzavření dohod, poskytují jim sociálně – právní poradenství s jakým subjektem mohou tuto veřejně právní listinu uzavřít. Přístup obecních úřadů je v tomto směru ale nejednotný. Některé obecní úřady směřují pěstouny k uzavření dohody k pověřeným osobám záměrně, aby nedocházelo ke křížení rolí – pracovník OSPOD jako dohlížejší orgán x doprovázející orgán nabízející služby.

Poskytované služby by měly reagovat na potřeby pěstounů a pomáhat jim řešit úskalí samotné pěstounské péče. Aby pěstouni mohli dobře vykonávat svoji úlohu, je

třeba poskytnout jim zpětnou vazbu, nabídnout jim podporu, ale i vzdělání v oblastech, které považují za důležité. Doprovázející organizace pracuje nejen se svěřenými dětmi, ale rovněž s pěstouny, kteří jsou povinni naplňovat jejich potřeby. Úlohou klíčového pracovníka organizace je mapovat jejich vzdělávací potřeby a společně s nimi pak vytvářet individuální vzdělávací plán, podle potřeb jej měnit a aktualizovat. Pracovník zprostředkovává odborné vzdělávací programy, doporučuje odbornou literaturu a tím zároveň napomáhá pěstounům v plnění zákonné povinnosti vzdělávání.

Doprovázení má dle Maláčové & kol., zejména formu konzultací, poradenství, sdílení, podpory, náhledu, vedení pěstounů a dohledu nad pěstounskou péčí (Maláčová & kol. 2018, s. 141).

Obrázek č. 2 – Proces doprovázení rodiny.

Zdroj: Maláčová & kol. (2014, s. 141).

V rámci doprovázení musí být sociální pracovník připraven na řadu témat, které nejen s pěstouny, ale i dětmi bude muset řešit. Okruh témat je obsáhlý, proto jsou služby pěstounů rozšířeny o pomoc dalších odborníků z řad psychologů, psychiatrů nebo speciálních pedagogů. Pro ilustraci Maláčová & kol. (2014, s. 146 – 148) uvádí okruh nejvíce preferovaných témat, která se v rámci náhradní rodinné péče objevují:

- výkon náhradní rodinné péče (jak se ve své roli cítí, co potřebují pro výkon kvalitní pěstounské péče, jak svoji roli prožívají, v čem vnímají obtíže, co je v roli pěstouna naplňuje),
- běžný vývoj dítěte a jeho projevy,
- výchovné postupy,

- vytvoření a posílení vztahové vazby mezi dítětem a pěstounem,
- posílení sourozeneckých vztahů,
- výchovné a emoční problémy dětí,
- kontakt s biologickou rodinou,
- citlivé sdělování pravdy o rodičích,
- zloba na biologickou rodinu,
- agresivita mezi biologickými dětmi a dětmi svěřenými do péče,
- školní neúspěch u dětí.

Uvedená témata a témata, kterým sami pěstouni přisuzují význam, by měla tvořit předlohu pro tvorbu vzdělávacích plánů. Klíčový pracovník doprovázející organizace by měl pěstouny motivovat k dalšímu vzdělávání. Měl by je podporovat ve zvyšování kompetencí a schopností, a především by měl věnovat patřičnou pozornost tématům, v nichž potřebují další vzdělávání. Klíčový pracovník se společně s pěstouny proto podílí na jejich vzdělávacím plánu. Okruhy témat, které popisují, vychází rovněž z reálné praxe, kterou mohu sama potvrdit. Proto jsem i z výše uvedeného vycházela při sestavování otázek v dotazníku, jejichž cílem bylo identifikovat aktuální vzdělávací potřeby pěstounů pro vytvoření vzdělávacího projektu.

Vzhledem k tomu, že předmětem andragogického zájmu je pro mou diplomovou práci příbuzenská pěstounská péče, považovala jsem za důležité, a to s ohledem na věk pěstounů a výkon jejich role, specifikovat témata ještě úžeji, neboť se jich přímo dotýkají. Klíčový pracovník by se při tvorbě vzdělávacího plánu měl o tyto oblasti zajímat a dle potřeby z nich vycházet. Mezi nejčastější témata příbuzenské pěstounské péče Maláčová & kol. (2018, 146-148) řadí:

- velký věkový rozdíl mezi svěřeným dítětem a pěstounem,
- potřeba přijmout selhání rodičů (zejména pokud se jedná o děti svěřené do péče prarodičů),

- u prarodičů – pěstounů vyvstávají otázky selhání ve výchově dítěte, které se nedokázalo postarat o své vlastní dítě (svěření vnoučete).

Tento výčet současně propojuji s předvýzkumem a v projektování mé vzdělávací akce. Autorka, kromě výše uvedených tematických okruhů specifikuje rovněž i nejčastější obtíže a specifikuje je těmi nejvíce se vyskytujícími problémy, a to:

Maláčová & kol. (2018, s. 101) o okruhu problematických míst řadí ještě více témat, avšak pro mou práci s ohledem na příbuzenskou pěstounskou péči jsem zvolila pouze ty, které by mohly v rámci řešení případů převládat. Tato kapitola nastiňuje potřeby pěstounů a dětí jim svěřeným do péče, kdy vzdělávání pěstounů a jeho samotné zaměření by mělo reagovat právě na tyto potřeby a řešit úskalí samotné pěstounské péče. Jak již bylo v této kapitole zmíněno, doprovázející organizace pěstounů poskytují pomoc, ať již ve formě poradenství nebo konzultací s různými odborníky, ale i prostřednictvím vzdělávání pěstounů (viz kapitola 5). Na poskytování služeb vyplývající z dohod se vážou také povinnosti:

- povinnost umožnit sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče pracovníkem OSPOD nebo pověřenou osobou, s níž má pěstoun uzavřenou dohodu,
- povinnost spolupracovat s tímto pracovníkem, který dohlíží na vývoj dítěte,
- povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami blízkými, zejména rodiči v souladu s Individuálním plánem ochrany dítěte², který je v dikci příslušného obecního úřadu s rozšířenou působností,
- povinnost umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči, pokud soud nestanoví jinak,
- povinnost vzdělávat se v oblasti výchovy a péče o dítě v rozsahu 24 hodin v průběhu 12 měsíců.

² *Individuální plán ochrany dítěte – dokument, který obsahuje kroky vedoucí k zajištění péče o dítě.*

Subjekt, který s pěstounem uzavře dohodu o výkonu pěstounské péče, sleduje naplňování práv a plnění povinností vyplývajících z této dohody. Doprovázející organizace se v tomto ohledu zaměřuje na výkon pěstounské péče, zda pěstouni nepotřebují pomoc či poradenství související ve výše uvedených oblastech. S rodinou je pracovník v kontaktu podle potřeby, minimálně 2x měsíčně. Častým kontaktem se předpokládá navázání kvalitního vztahu mezi pěstounem, dítětem a pracovníkem doprovázející organizace a předcházení problematickým místům, která by mohla být jinak skryta. Doprovázení je, jak již bylo zmíněno, služba, která má charakter konzultací, poradenství, sdílení, podpory, náhledu, vedení a dohledu nad pěstounskou péčí (Maláčová & kol. 2018, s. 103).

Semerádová & kol. (2013, s. 31) doplňuje, že pracovník doprovázející organizace vede pěstouny k tomu, aby se dále vzdělávali, podporuje je v posílení jejich kompetencí, pojmenovává společně s nimi, jakými tématy by se měli hlouběji zabývat, v jakých oblastech potřebují další vzdělávání. Vypracovává společně s nimi vzdělávací plán, kde je stanoveno, jak naplní zákonnou povinnost vzdělávat se. Pracovník doprovázející organizace v tomto využívá dostupnou nabídku vzdělávacích aktivit v oblasti péče o ohrožené dítě, dále přináší do organizace zakázky pěstounů na vzdělávání a iniciuje realizaci vzdělávacích seminářů či přednášek přímo v organizaci.

5 Vzdělávání pěstounů jako vzdělávání dospělých

V této kapitole se budu zabývat vzděláváním pěstounů. V předchozí části práce jsem se podrobně věnovala systému náhradní rodinné péče, především pak příbuzenské pěstounské péči a pěstounům (respondentům), kteří tvořili výzkumný vzorek s cílem zjistit jejich vzdělávací potřeby a na tomto základě pro ně vytvořit vzdělávací projekt. Vzhledem k tomu, že se jedná o vzdělávání dospělých-pěstounů, považuji za důležité popsat v následující kapitole jejich určitá specifika, současný vývoj v této oblasti a motivaci dospělých pro vzdělávání.

Vzdělávání pěstounů, jak uvádí Macela & kol. (2015, s. 831-835) je upraveno v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, v § 47a odst. 2 písm. f) a vyhláškou č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení tohoto zákona. Zákonem však není stanovena forma ani typ vzdělávání, upraven je pouze obsah, zaměření a jakým způsobem si pěstouni mají zvyšovat znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě, jež je zaměřeno na:

- získávání nových informací a schopností v oblasti péče o dítě,
- získávání znalostí a dovedností při péči o specifické skupiny dětí, zejména dětí jiného etnika, dětí se zdravotním postižením, sourozeneckých skupin, dětí, které zažily týrání, zneužívání či zanedbávání,
- poskytování péče při změnách spojených se vzděláváním nebo vývojovými fázemi dítěte,
- zvládání krizových situací,
- návrat dítěte do původní rodiny a přechod do náhradní rodiny,
- přípravu dítěte na osamostatňování se související se zletilostí a odchodem z náhradní péče, s ohledem na věk dítěte a jeho vývojové a sociální potřeby.

Domnívám se, že výše uvedené oblasti jsou již určitou identifikací potřeb **základního rámce vzdělávacích potřeb** pěstounů a doprovázející organizace mají být těmi, které pěstounům v tomto směru poskytují patřičné vzdělávání. Vycházíme-li z výše uvedeného, je současně podstatné myslet i na vhodnou motivaci, aby získané informace pěstouni dobře využili v praxi. Motivací pro pěstouny může být osobnost lektora a jeho schopnost dobře přednést dané téma, ale také velikost skupiny, prostředí a další faktory, které byly součástí předvýzkumu a samotného výzkumu prezentovaném v rámci empirické části diplomové práce. V předchozí kapitole o dohodách jsem vymezila nejčastější tematické okruhy, ze kterých je v rámci vzdělávání pěstounů vycházeno. Spolu s kapitolou o vzdělávání pěstounů, o které pojednávám v 5. kapitole, jsem se snažila podat ucelenou strukturu ve vztahu k vzdělávání pěstounů. Vzhledem

k tomu, že vzdělávání dospělých je pojímáno a realizováno formou celoživotního vzdělávání, zaměřila jsem se níže na definice, jejichž aspekty se objevují v požadavcích na vzdělávání pěstounů.

Rabušicová & Rabušic (2008, s. 290) definují vzdělávání ve vztahu k společnosti vědění, konceptu celoživotního učení a zahrnují sem **veškeré povinné** i dobrovolné, více či méně **organizované vzdělávací aktivity**, jež se vztahují k různým aspektům života člověka. Vzdělávání vymezují jako proces, který probíhá v celé šíři, rozmanitosti i v průběhu života dospělého člověka a sestávající se z mnoha různých uvědomovaných a motivovaných aktivit, jejichž cílem je rozvoj jedince.

Z této definice se k mé diplomové práci váže – povinnost vzdělávání a organizované vzdělávací aktivity. Obojí je pro pěstouny dáno zákonem o sociálně-právní ochraně dětí.

Také Veteška a Tureckiová (2008, s. 7-11) uvádí, že vzdělávání je proces, během kterého si jedinec osvojuje soustavu poznatků a činností, kterou vnitřním zpracováním přetváří ve vědomosti, **znalosti**, **dovednosti** či návyky. A doplňuje postavení účastníků – učitel či lektor, který vzdělává a žák, student či účastník, jenž je v pozici vzdělávaného.

Tato definice rovněž koresponduje s výčtem požadavků v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí na vzdělávání pěstounů, o které se v této kapitole zmiňuji a z níž vycházím v projektování vzdělávací akce.

Rovněž Palán (2002) vzdělávání definuje jako proces uvědomělého a cílevědomého zprostředkování, aktivního utváření a osvojování soustavy vědeckých a technických vědomostí, intelektuálních a **praktických dovedností a lidských zkušeností**, jež působením na člověka dochází k utváření osobnosti a na činnost lektora a vzdělávání se hledí jako na činnost **účastníka vzdělávacího procesu** (Palán, 2002, s. 237).

Důležitými aspekty pro výkon funkce pečující osoby je získání praktických dovedností a zkušeností v rámci pěstounství. Tyto potřeby se rovněž objevují předvýzkumu a v projektování vzdělávací akce. Zahrnuty jsou také v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí, kde je jasně specifikováno, co je cílem a smyslem vzdělávání pěstounů. Pěstouni mají nejen povinnost vzdělávat se, ale i sami projevují zájem získávat nové informace, a to prostřednictvím vzdělávacího procesu.

Žijeme ve společnosti vědění, kde významným zdrojem získávání informací je rozvoj digitálních technologií. Prostřednictvím nových technologií se sebevzděláváme, učíme se novému, získáváme zkušenosti. Informace jsou pro nás rychle dostupné, reálné a v dnešní době se prakticky bez nich neobejdeme. Ať vědomě či nevědomě se celoživotně vzděláváme. Tento pokrok, jak uvádí Rabušicová & Rabušic (2018) s sebou přináší právě koncept celoživotního vzdělávání, v jehož rámci se dospělí jedinci mohou učit (vzdělávat) po celý život. Celoživotní učení je tak reakcí na potřeby této moderní společnosti, prostřednictvím které se realizuje, to, co společnost považuje za důležité (Rabušicová & Rabušic, 2008, s. 26).

Vzdělávání není jen jednorázovým procesem, který končí dosažením úrovně vzdělání ve škole. S měnící se společností a zájmu lidí o společenské vědění vznikl požadavek na celoživotní vzdělávání, kterým si můžeme po celý život naplňovat své potřeby v oblasti získávání znalostí a dovedností. Jinak tomu není i v případě vzdělávání pěstounů.

V dnešní společnosti je vyvíjen neustálý tlak na vzdělávání dospělých, jsou utvářena kritéria úspěšnosti na poli pracovním i osobním. Vzdělávací trh nabízí mnoho atraktivních nabídek v podobě kurzů, seminářů, školení. Ty mohou být realizované různými způsoby, a to buď osobní účastí, nebo využitím technologií naší moderní doby. Reaguji tak na vlastní zkušenost s pěstounskými rodinami a jejich povinností vzdělávání. Řada z nich si obtížně osvojuje jiné formy vzdělávání, např. online způsoby, a to s ohledem na věk (pěstouni jsou prarodiči) nebo nedostupností

technického zázemí spolu s jeho obtížným zvládním. K tomuto zjištění přispěla rovněž současná nepříznivá situace spojená s pandemií Covid – 19, o níž jsem psala v úvodu diplomové práce. Dopady pandemie na vzdělávání dospělých dokládá i odborný časopis *Andragogika v praxi*, jež v této době prováděl výzkum. Kromě finančního dopadu výzkum ukázal slabá místa v digitálním světě online vzdělávání, rovněž při výuce vlastních dětí a také nízkou motivaci lidí podílet se na vzdělávání (*AIVD – tisková zpráva ze 17. 4. 2020, online*).

Věk však vždy nemusí být ukazatelem nižší schopnosti a vést k neochotě učit se něčemu novému. Z pohledu vývojové psychologie musíme ale počítat s tím, že ve stáří dochází nejen k tělesným, ale i kognitivním a emočním změnám. Vycházíme-li z parametrů v předvýzkumu, jsou pěstouni většinou ve věku seniorském, tedy ve věku 60+. Podle Langmaiera & Krejčířové dochází k poklesu sluchu, což může vést ke zhoršení výkonu některých pracovních činností, ale i k omezení v reakcích na podněty – četba, poslech hudby apod. Zhoršuje se rovněž paměť, především úroveň pro uchování nových událostí, zatímco dávno minulé zážitky zůstávají v paměti dobře uchovány (Langmaier & Krejčířová, 2006, s. 204). Podle Šeráka (2009) dochází u dospělého učícího se člověka k jasným a nepopíratelným změnám v oblasti učení. K procesu, který je nevyhnutelný a má své zákonitosti dané věkem. Přesto, že dochází k poklesu paměťové kapacity a v souvislosti s ní k obtížnému zvládnutí učení, do popředí se většinou dostává větší motivace k učení a její orientace na vyšší životní potřeby spojené s pracovním i soukromým životem (Šerák, 2009, s. 62-63).

Kvalita poskytovaných služeb se týká rovněž subjektů, poskytovatelů celoživotního vzdělávání – školy, vzdělávací firmy, ale i vzdělavatelů – učitelů a lektorů. Zatímco v počátečním vzdělávání jsou mechanismy zajišťování kvality do určité míry formovány (např. zařazování škol do školského rejstříku, schvalování rámcových vzdělávacích programů pro jednotlivé obory v základním a středním vzdělávání, akreditace vzdělávacích programů pro vyšší odborné vzdělávání apod.), v oblasti dalšího vzdělávání žádný mechanismus zajišťování kvality neexistuje, kromě

akreditace rekvalifikačních programů (MŠMT-Strategie celoživotního vzdělávání, 2007, s. 60-61).

Důraz je ve zmiňované publikaci kladen také na rozvíjení klíčových kompetencí dospělých. Obzvláště starší populace by se měla podporovat při zvládnání využívání informační a komunikační technologie, neboť na ní závisí i další motivace v oblasti vzdělávání. Jedná se především o zvládnání distančních forem vzdělávání, včetně e-learningových forem vzdělávání. Pro rozvoj klíčových kompetencí dospělých by měly být vyvíjeny specifické metody a kurzy (zejména pro skupiny dospělých uchazečů a zájemců o zaměstnání a pro všechny osoby znevýhodněné na trhu práce), a to včetně přípravy lektorů, trenérů a konzultantů (MŠMT-Strategie celoživotního vzdělávání, 2007, s. 58-60).

Ve výše uvedené kapitole jsem se úžeji věnovala popisu kompetencí při vzdělávání dospělých a jejím poskytovatelům. Domnívám se, že výše uvedené oblasti budou tvořit most k propojení s praktickou částí diplomové práce. K ucelení kapitoly o vzdělávání je z mého pohledu ještě nutnou podmínkou ozřejmit formy vzdělávání, ve kterých si dospělí (pěstouni) osvojují potřebné znalosti a dovednosti.

5.1 Vzdělávání dospělých a jeho formy

V této kapitole se budu věnovat vzdělávacím potřebám, především analýze vzdělávacích potřeb a procesu vzdělávání, jež je odpovědí na identifikaci vzdělávacích potřeb pěstounů. V této kapitole se již opírám o konkrétní kroky ve vztahu k cíli mé diplomové práce, kterým je vytvoření vzdělávací akce pro pěstouny. V první řadě je důležité vymežit, co je vzdělávací potřeba a k čemu vlastně slouží. Laik by mohl odpovědět, že vzdělávací potřeba je získání informace, na jejímž podkladě tyto své potřeby uspokojuje. Nebo že rozvíjí schopnost a dovednost v určité konkrétní oblasti, v které má problémy. Podobně byla chápána i pěstouny, kteří se v rámci předvýzkumu vyjadřovali k otázce související s jejich vzdělávacími potřeb.

V kontextu andragogiky jde o společenskou potřebu, která vznikla reakcí na nové problémy v životě člověka ve vztahu k celé společnosti, jak bude uvedeno dále v textu.

Vzdělávání dospělých, jak jsem již v teoretické části diplomové práce uvedla, patří do sektoru celoživotního vzdělávání, ve kterém mají primární postavení dospělí učící se lidé. Plamínek (2010, s. 13) dospělé učící se řadí ještě do různých podskupin, jimiž je odlišuje – skupiny pracujících lidí na různých pracovních postech, senioři apod. Pro všechny skupiny však platí, že učením dochází k rozvoji lidského potenciálu a vzděláváním dochází ke kultivaci znalostí a dovedností. Aby bylo vzdělávání účinné a přineslo vzdělanému potřebný efekt, zcela jistě se žádné vzdělávání neobejde bez kvalitního obsahu a způsobu podání.

Výkladový slovník Palána (1997, s. 128-130) nabízí obecné vymezení termínu jako vzdělávání dospělé populace a tyto shora uvedené podskupiny specifikuje na vzdělávání dospělých v rámci školské soustavy nebo jako další vzdělávání či vzdělávání seniorů. V rámci školské soustavy podle Palána dochází k cílevědomému a systematickému zprostředkování, osvojování a upevňování schopností, znalostí, dovedností, návyků i společenských forem jednání a chování lidí, již ukončili školní vzdělávání a přípravu na povolání a vstoupili na trh práce. Pro druhou skupinu, do které řadím i pěstouny, podle Výkladového slovníku Palána je vzdělávání aktivitou nahrazující či doplňující, inovující a obohacující předchozí školské vzdělávání, jež je chápáno jako nástroj společenské prosperity a rozvoje, které přispívá k naplnění životních a společenských rolí.

Vzděláváním dospělých, především jeho formami, se ve své publikaci zabývá i Veteška & Tureckiová (2008, s. 10-12) a člení jej na:

neformální vzdělávání, které je zaměřeno na získání vědomostí, dovedností a kompetencí, kterými si účastníci vzdělávání mohou zlepšit společenské i pracovní uplatnění. Neformální vzdělávání je poskytováno v zařízeních zaměstnavatelů, soukromých vzdělávacích institucích, nestátních neziskových organizacích, ve

školských zařízeních a dalších organizacích. Patří sem např. organizované volnočasové aktivity pro děti, mládež a dospělé, kurzy cizích jazyků, počítačové kurzy, rekvalifikační kurzy, ale také krátkodobá školení a přednášky. Nutnou podmínkou pro realizaci tohoto druhu vzdělávání je účast odborného lektora, učitele či proškoleného vedoucího. Nevede k získání stupně vzdělání,

informální učení, jako proces získávání vědomostí, osvojování si dovedností a kompetencí z každodenních zkušeností a činností v práci, v rodině, ve volném čase. Zahrnuje také sebevzdělávání, kdy učící se nemá možnost ověřit si nabyté znalosti (např. televizní jazykové kurzy). Na rozdíl od formálního a neformálního vzdělávání je neorganizované, zpravidla nesystematické a institucionálně nekoordinované,

další vzdělávání či učení, které probíhá po dosažení určitého stupně vzdělání, resp. po prvním vstupu vzdělávajícího se na trh práce. Další vzdělávání může být zaměřeno na různorodé spektrum vědomostí, dovedností a kompetencí důležitých pro uplatnění v pracovním, občanském i osobním životě. To se dále člení na

profesní vzdělávání, jež je odvozeno z názvu a spadají sem všechny formy profesního a odborného vzdělávání po ukončení ve školském zařízení. Jedná se o rekvalifikační kurzy, periodické vzdělávací akce a jiné, které se realizují v rámci firemního vzdělávání a jak sám název napovídá v rámci dalšího vzdělávání. Dalším typem v rámci dalšího vzdělávání je občanské a zájmové vzdělávání.

Občanské vzdělávání umožňuje získat potřebné znalosti a dovednosti orientované na uspokojování společenských potřeb, vedoucí ke zkvalitňování života. Současně vytváří prostor pro kultivaci člověka, jeho adaptaci na měnící se společenské a ekonomické podmínky.

S ohledem na téma pěstounů a jejich povinnost vzdělávat se, se záměrně zabývám občanským vzděláváním. Domnívám se, že svým charakterem úzce souvisí se specifickými okruhy témat problematických oblastí, které byly popsány ve čtvrté

kapitole. Charakteristika občanského vzdělávání spolu s typem neformálního vzdělávání, o kterém jsem psala v úvodu této kapitoly, z mého pohledu vystihuje (koreluje) s popisem v zákoně o sociálně – právní ochraně dětí, kde jsou uvedeny požadavky na vzdělávání pěstounů a současně vystihuje i charakter nejčastějších oblastí, témat, které v rámci pěstounské péče pěstouni řeší.

Pouze okrajově se dále budu zabývat posledním typem, který dle Vetešky & Tureciové (2008, s. 11-12) spadá do dalšího vzdělávání, a to *zájmovému vzdělávání*, kde rovněž v rámci tohoto typu vzdělávání dospělých můžeme docílit formování osobnosti, avšak s rozdílem, že tento typ vzdělávání je realizován prostřednictvím koníčků.

Z výše uvedených typů vzdělávání dospělých je k mé diplomové práci nejbližší neformální vzdělávání, ale i forma dalšího vzdělávání, především občanské vzdělávání. Jak bylo v této kapitole popsáno, vzděláváním dochází k formování člověka, získáváme informace, osvojujeme si různé dovednosti, získáváme nové vědomosti a zkušenosti. Víme, čeho v rámci tohoto vzdělávání můžeme docílit. Pěstouni potřebují vědět, jaké pomoci se jim v rámci vzdělávání dostane, potřebují čerpat z nových poznatků a umět je v praktickém životě využít. Pěstouni na vzdělávání přichází s očekáváním, že se jim dostane patřičné péče a dostanou odbornou radu, a to nejen v oblasti péči o svěřené děti, ale i v péči o vlastní osobu. Aby bylo vzdělávání účinné a splnilo očekávání pěstounů, musí každá vzdělávací akce vycházet z identifikace jejich vzdělávacích potřeb. Proto prvním krokem přípravy vzdělávací akce je analýza identifikace vzdělávacích potřeb, která následuje v další kapitole.

6 Projektování vzdělávací akce

Tato část prezentuje komentovaný projekt vzdělávací akce šitý na míru příbuzenským pěstounským rodinám v Libereckém kraji. Východiskem pro jeho formulaci mi byla teoretická část, kde jsem čerpala ze zdrojů odborné literatury, dále z předvýzkumu, který jsem realizovala na malém výzkumném vzorku pro zjištění problematických míst a ověření nástrojů sběru dat a na základě legislativních a institucionálních požadavků. Pro projektování vzdělávací akce považuji za důležité objasnit nejdříve teoretické pojmy, které jsou pro jeho tvorbu podstatné a které současně budu aplikovat do jeho tvorby. Jedná se o pojmy – **vzdělávací potřeba, výkonnostní mezera, absolvent vzdělávací akce a projektování vzdělávací akce.**

Vzdělávací potřeba je Palánem (2002, s. 234) vymezena jako hypotetický stav, buď uvědomělý, nebo neuvědomělý, vždy ale založený na tom, že jedinci **chybí nějaké znalosti nebo dovednosti**, které jsou v praktickém i profesním životě pro něj významné. Podobně je definována v andragogickém slovníku Vetešky & Průchy (2014, s. 300) a popsána jako subjektivně pocíťovaný **deficit informací, vědomostí, znalostí či dovedností**, nezbytných k pracovním i mimopracovním aktivitám.

Vzdělávací potřebu dle Bartoňkové (2006, s. 19) můžeme definovat ale i mnohem úžeji a jednodušeji, podle toho „**co je**“ a „**co by mělo být**“. V pozici první vycházíme z toho, co umíme a známe a v druhé čeho chceme dosáhnout, co chceme umět. S jednotlivými charakteristikami vzdělávacích potřeb se můžeme setkat i v dalších odborných publikacích, vždy se však jedná o nějakou konkrétní potřebu spojenou s oblastí vzdělávání. Abychom mohli vzdělávací potřebu identifikovat, musíme se nejprve zabývat její analýzou. Jedná se o dlouhodobý proces, který má svá pravidla a skládá se z jednotlivých dílčích etap, kterými jsou:

- identifikace potřeb a definování cílů vzdělávání;
- plánování vzdělávání;
- realizace vzdělávacího procesu;
- hodnocení výsledků vzdělávání

6.1 Analýza vzdělávacích potřeb

V procesu analýzy potřeb je podle Vodáka & Kucharčíkové (2011, 80-91) nutné vycházet z celého kontextu organizace, tedy zabývat se jí komplexně, zajímat se o ni celkově. Analýza potřeb vzdělávání v podstatě spočívá ve shromažďování informací o aktuálním stavu organizace, jejich znalostí, schopností a dovedností pracovníků vporovnávání zjištěných údajů s požadovanou úrovní. Výsledkem analýzy je zjištění **mezer ve výkonnosti**, které je třeba eliminovat, se zaměřením na takové, které je možné odstranit vzděláváním. Dalším krokem je pak návrh vhodného **vzdělávacího programu** na základě identifikace problému. Autoři popisují celkem tři etapy analýzy vzdělávacích potřeb.

V první etapě je realizována analýza povinnosti vzdělávacích cílů. Úkolem analýzy je **zjištění rozdílů mezi požadovanou a dosahovanou výkonností a vyjádření skutečnosti, zda a jakým způsobem lze zmenšit tuto mezeru prostřednictvím vzdělávání,**

ve druhé etapě jsou analyzovány **úkoly, znalosti, schopnosti a dovednosti vzdělávajících**. Získané údaje jsou porovnávány se skutečným stavem schopností vzdělávajících a výsledkem jsou informace o potenciální potřebě ve vzdělávání. Důraz je kladen na individuální potřeby, zkušenosti, ve vztahu ke kulturnímu zázemí a k vlastní osobnosti. Důraz na hodnocení individuálních potřeb umožňuje **přípravit vzdělávání „na míru“**, přizpůsobit je skutečným potřebám jednotlivce a sledovat cíle, za něž se jednatel cítí být zodpovědný. Při analýze potřeb vzdělávání, je nutné zkoumat i potřeby týmu, které by nebylo možno definovat, pokud bychom se zabývali každým jednotlivcem samostatně.

Ve třetí etapě se lektor zabývá **analýzou osob**, zjišťuje individuální charakteristiky pěstounů a porovnává je s požadavky na vzdělávání.

V rámci identifikace vzdělávacích potřeb jsem vycházela ze všech těchto na sebe navazujících etap, kterými jsem získala informace nejen o aktuálním stavu ve vztahu k vzdělávání pěstounů, ale také o znalostech, schopnostech a dovednostech vzdělávajících se, včetně absolvování vzdělávacích seminářů, tématech a jejich následné potřebě. Výzkum vzdělávacích potřeb byl založen na kvantitativním sociologickém výzkumu a výzkumným nástrojem byl dotazník a rozhovor.

V odborné publikaci Vodák & Kucharčíková (2011, s. 91-92), uvádí, že každá etapa procesu identifikace vzdělávacích potřeb začíná fází sběru informací a získat je dle zmíněných autorů můžeme za pomoci různých metod. Já pro svou práci uvádím pouze metody, o které se můj výzkum opírám. Jsou jimi:

strukturovaný rozhovor, který je založen na předem připraveném seznamu otázek (otevřených či uzavřených) řešících problém. Účelem je získat názory, postřehy a postoje pěstounů, kteří jsou účastníky vzdělávání. Výhodou strukturovaného pohovoru je možnost detailnějšího zkoumání situace a flexibilita. Nevýhodou je časová náročnost na zpracování, ale i na osobu vedoucí rozhovor, která by měla být dostatečně kvalifikovaná a

dotazník, který má jasnou a konkrétní strukturu pro zjištění získání údajů o dané organizaci, postojích k vzdělávání. Výhodou použití jsou nízké náklady, nevýhodou může být, že respondent nepochopí správně otázky, otevřené otázky se obtížně vyhodnocují a škála otázek nemusí pokrývat všechny aspekty práce. Obě tyto metody jsem použila v předvýzkumu a samotném výzkumu. Prostřednictvím uvedených metod jsem získala velké množství informací, které bylo potřeba modifikovat, selektovat na ty, které jsou nejpodstatnější.

Jako nástroj pro provedení analýzy vzdělávacích potřeb jsem zvolila dotazník, který měl celkem 15 otázek. Otázky v první části dotazníku byly formulovány tak, aby

z nich bylo možné identifikovat profil účastníků. Jednalo se o otázky doplňovací. V další části dotazníku byly otázky již cíleny na vzdělávací potřeby pěstounů, kde byly pěstounům nabízeny varianty odpovědí. Tyto se týkaly oblastí témat vzdělávání, při nichž měli pěstouni možnost výběru a přínosu ve vzdělávání. Dále jsem se v dotazníku zaměřila na formy a časovou dotaci vzdělávání, kde pěstouni vybírali z nabídky vzdělávacích modelů a možnosti organizačních podmínek. Prostřednictvím dotazníku byly zjišťovány kompetence lektora, neboť tato osoba vycházela z potřeb pěstounů realizovaná v rámci předvýzkumu, jako podstatná. Následně byl dotazník přepracován do online formy dotazníku prostřednictvím nástroje „survio“ a distribuován na emailové adresy pěstounů.

Do dotazníkového šetření bylo zahrnuto celkem 45 rodin příbuzenských pěstounských rodin v Libereckém kraji, kteří zde měli trvalé bydliště a současně uzavřenou dohodu o pěstounské péči s organizací v tomto kraji. Dotazníky jsem časově ohraničila, a to z důvodu jejich návratnosti a udržení zájmu pěstounů o dané téma. Součástí úvodu emailu proto byla žádost o vyplnění dotazníku do tří dnů, přičemž samotný sběr jsem nastavila na celkovou dobu osmi dnů, od 18. 2. 2021 – 26. 2. 2021.

Vodák & Kucharčíková (2011, 96-98) vychází ze zásady **objektivnosti získaných informací a z postojů a názorů účastníka na danou problematiku**. Cílem celého procesu analýzy údajů má být identifikace problému a jejíž výsledkem je identifikace vzdělávacích potřeb a návrh vzdělávacího programu, případně návrhy na řešení-**kdo a proč potřebuje vzdělávání**.

6.2 Interpretace výsledků analýzy vzdělávacích potřeb

Interpretace výsledků analýzy vzdělávacích potřeb navazuje na proces analýzy vzdělávacích potřeb, kterým jsem později stanovila cíl vzdělávací akce. Z analýzy vzdělávacích potřeb byl zjištěn věk pěstounů, který se pohyboval v rozmezí od **50-60**

let zastoupen nejvíce, dále věk od 60-70 let a nejnižší počet pěstounů bylo ve věku 30 – 40 let. Vyšší věk sice nemusí být vždy ukazatelem nižší úrovně schopnosti učit se (vstřebávat učební program), ale do jisté míry musíme počítat s určitými limity. Tyto jsou z pohledu odborníků na psychologii popisovány především na úrovni smyslových orgánů – sluch, zrak a s tím související výkonnostní snížení. Důležitou oblastí je rovněž změna kognitivních funkcí, která je s vyšším věkem výraznější a žádá si určité ohledy v nárocích na učení. Do kritérií pro věk lze zahrnout rovněž oblast časové dotace vzdělávání, neboť i ta s tímto úzce souviset. Může představovat odlišnou míru doby, po kterou jsme schopni se soustředit a vnímat obsah vzdělávacího programu.

Údaje o dosaženém vzdělání, mohou mít vypovídající hodnotu ve vztahu k schopnostem, dovednostem a zájmu respondentů o vzdělávání. Z dotazníkového šetření vyplývá, že nejvíce pěstounů má dosaženo středoškolské vzdělání s vyučením, a to 10 respondentů. Základní vzdělání má 5 respondentů, maturitní vzdělání mají 3 respondenti a jeden dosáhl vysokoškolského vzdělání.

Zjišťována byla dále délka pěstounské péče, přičemž nejdelší pěstounská péče trvá **13 let a nejkratší 1, 5 roku**. Pro vzdělávání představují informaci nejen o kvalitně poskytované péči o svěřené děti, ale i dlouhodobě trvající pěstounskou péči, která stran OSPOD podléhá kontrole, ale také o údaj, po kterou jsou pěstouni **zapojeni do vzdělávání**. Současně tento údaj může ovlivnit **zájem o vzdělávání**—méně let péče o svěřené děti, může mít vlastnost většího zájmu o vzdělávání a naopak. Ve vztahu k již absolvovaným vzděláváním pěstounů jsem analyzovala nejčastější okruhy témat, které již probírali. Zajímalo mě, zda probíraná témata vychází z nejčastějších okruhů, které definuje zákon o sociálně-právní ochraně dětí a které současně uvádím v páté kapitole. Nejčastějšími probíranými tématy byly **závislosti dětí na PC**, jako druhé uvedli **školní úspěch dětí**, třetí **dospívání dětí**. Volbu volného výběru by přiřadilo nejvíce respondentů, neuvedli však konkrétní téma. Lze odvodit, že vzdělávací

program pěstounů je rozmanitější a současně, že absolvovaná školení korespondují s obsahem znění výše uvedeného zákona.

Analyzován byl rovněž zájem pěstounů o konkrétní téma ve vzdělávání, kterým jsem chtěla dospět ke zjištění tzv. mezery, **mezi tím, co je a co by mělo ve vzdělávání být**. Pěstouni uvedli téma **dluhového poradenství a výživného**. Pro stanovení cíle vzdělávacího programu jsem vybrala ta, která byla pěstouny zmiňována nejvíce. Současně je pro pěstouny podstatné, aby na vzdělávání přicházeli seznámeni s obsahem vzdělávacího programu, tématem a měli k dispozici didaktické pomůcky ve formě písemných materiálů pro záznamy.

Respondenti se měli vyjádřit, jaké formě vzdělávání dávají přednost, přičemž pro nabídku z forem jsem vycházela z obecného znění zákona o sociálně-právní ochraně dětí o povinnosti vzdělávání a předlohou mi byla praxe doprovázejících organizací v Libereckém kraji. Z analýzy vyplynula vzdělávací potřeba jednodenních seminářů s osobní účastí na vzdělávání a časovou dotací v rozsahu od 4-8 hodin. Současně pěstouni upřednostňují sourodé skupiny a hezké prostředí.

Na tyto aspekty upozorňuje rovněž Vodák & Kucharčíková (2011, s. 96-98), kteří považují velikost skupiny, počet účastníků a časovou náročnost pro vzdělávání jako důležité.

Do parametrů vzdělávacích potřeb, které pěstouni považují za podstatné, zařadili zajištění hlídání dětí a pracovní volno. Komplexně pěstouni však své dosavadní vzdělávání a poznatky, které jejím prostřednictvím získávají a hodnotí kladně. Vzdělávání jim přináší potřebné informace, prostřednictvím kterých získávají nové zkušenosti a dovednosti v péči o svěřené děti. Rovněž vzdělávání nevnímají jako povinnost, ale jako potřebu, která jim při výkonu funkce pěstounství pomáhá. Tato zjištění korespondují se zněním zákona o sociálně-právní ochraně dětí, kde jsou upraveny povinnosti pěstounů **vzdělávat se**. Podstatná je pro pěstouny osoba, která je

provází vzděláváním. Především její charakterové vlastnosti, odborné a životní zkušenosti jsou pěstouny považovány za zásadní. Podle nich by lektor měl umět zaujmout, být rozhodný a mít smysl pro humor.

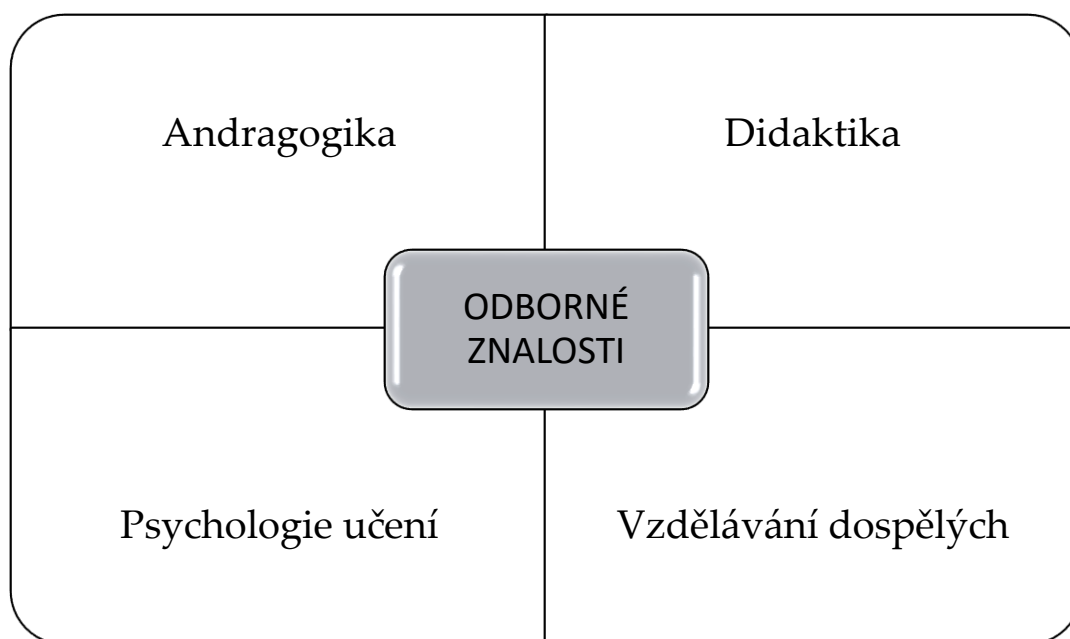
S člověkem, který vzdělává či nám zprostředkovává nějaký učební obsah, se setkáváme již v útlém věku. Většinou se jedná o pedagoga v mateřských školách, dále pak na základních a středních školách a odborně v rámci primárního, sekundárního a terciálního vzdělávání. V rámci vzdělávání dospělých, ve formě celoživotního vzdělávání se setkáváme s již odlišnými rolemi ve vztahu k vzdělávání. Četné odborné publikace uvádí mnoho rolí vzdělavatele, z nichž každá má určité zaměření.

Za lektora ve vzdělávání dospělých je podle Mužíka (2005, s. 5) označován učitel, který svoji činnost realizuje prostřednictvím svého povolání nebo jako doplněk ke své profesi. Je jím i podle Malacha (2003, s. 8-10) také člověk, který je považován za odborníka ve svém oboru a své dosud nabyté zkušenosti, dovednosti a znalosti je schopný předávat při vzdělávání jiných osob, ale i člověk, který se domnívá, že má co druhým předat a považuje se sám za odborníka. Pro andragogickou praxi to však musí být člověk s odbornou kvalifikací a disponovat andragogickou odborností, musí umět používat metody a formy ve vzdělávání, využívat materiálních didaktických prostředků a objektivních nástrojů hodnocení vzdělávání.

6.3 Kompetence lektora

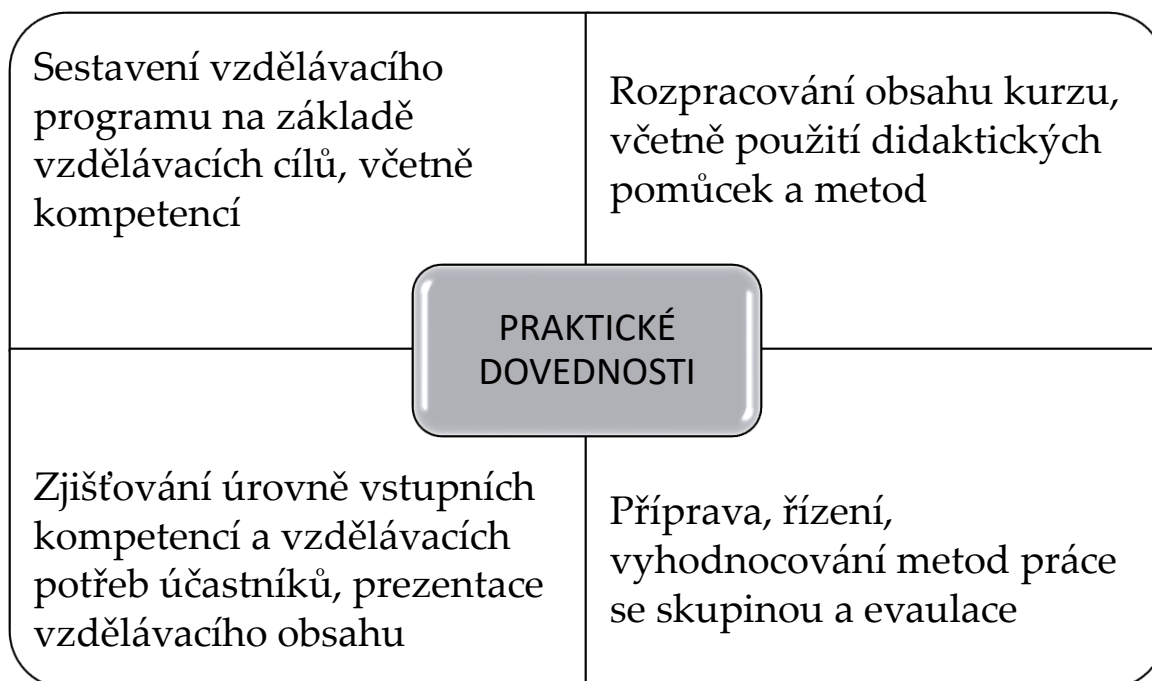
Z hlediska odborných znalostí, praktických dovedností a charakterových vlastností jsou na osobu lektora dle Vetešky (2016, s. 184-186) a Malacha (2003, s. 6) požadovány níže uvedené oblasti, jež mě inspirovaly k tvorbě vlastních tabulek. Pro úplnost jsem kompetence lektora více specifikovala a znázornila je, ve třech níže uvedených tabulkách. V tabulce č. 1 popisují odborné znalosti, kterými by měl lektor disponovat.

Tabulka č. 1

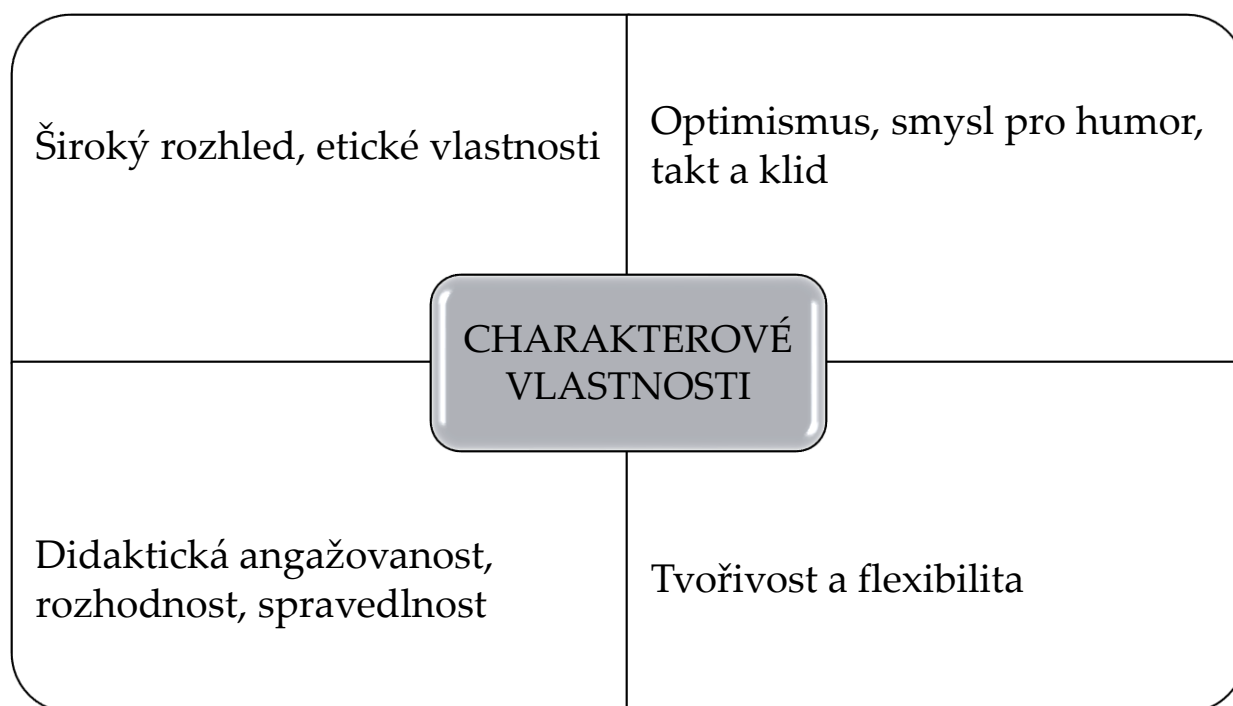
V tabulce č. 2 specifikuji praktické dovednosti, které jsou nedílnou součástí tvořící kompetence lektora.

Tabulka 2

Do tabulky č. 3 jsem uvedla další z výčtu výše uvedených autorů, které se rovněž vyplývají z předvýzkumu a požadavků pěstounů na osobu lektora.

Tabulka 3

Z výše uvedených oblastí uváděli pěstouni především charakterové vlastnosti, odborné a životní zkušenosti, které jsou v rámci vzdělávání pro ně podstatné a měly by tvořit součást vzdělávacího projektu.

S andragogem s výše uvedenými kompetencemi se v praxi dle Medlíkové (2013, s. 12-14) nejčastěji setkáváme v pozici:

konzultant/poradce, který je odborníkem na konkrétní věc, poskytuje návody, zodpovídá dotazy a vysvětluje. Jde o člověka, který disponuje praktickými zkušenostmi a na kterého nejsou kladeny nároky na vzdělání v tomto oboru. Jeho role končí podle rozsahu smlouvy, či splnění domluveného cíle,

kouč je člověk, který je opakem výše zmíněného poradce. V praxi nás tento člověk spíše vede, směřuje a dohlíží. Udává nám správný směr cesty vedoucí k žádoucímu

cíli. Rovněž ani tato pozice si neklade podmínku odborného vzdělání pro výkon povolání. Kompetence v tomto oboru člověk získává prostřednictvím koučovacích výcviků,

mentor/tutor v praxi představuje zkušeného a erudovaného člověka s vysokými standardy chování a morálními hodnotami, který dohlíží na služebně mladší kolegy. Vede je a pomáhá jim s adaptací na nové prostředí i s procesem učení,

supervizor poskytuje vhled do problematiky, pomáhá řešit komplikované situace. Plní funkci dozoru a kontroly nad úrovní práce jednotlivce, týmu nebo instituce. V této profesi je člověk odborníkem především v oblasti psychologie a sociálních dovedností,

facilitátor je odborníkem na proces práce s klientem, zabývá se způsoby práce, jak vyřešit daný problém. Ke své práci používá interaktivní techniky, s klienty vede diskusi, pokládá řízené otázky. Pracuje především se skupinou účastníků, kteří jsou aktivní a mají zájem o řešení dané problematiky. Požadavky na výkon této funkce spočívají v odborných výcvicích zaměřených na práci se skupinou v rozmezí alespoň jednoho roku,

mediátor je současně psychologem a právníkem. Je odborníkem na proces práce s klientem, pomáhá mu řešit sporné záležitosti. S mediátory se setkáváme většinou v rámci občanskoprávních procesech nebo při rodinných problémech. K výkonu funkce tohoto povolání patří nejen odborné znalosti, ale také absolvování výcviku v mediaci v trvání několik let,

lektor učí, předává teoretické znalosti i praktické dovednosti dle požadavků zadavatele. Pro výkon své funkce musí splňovat požadavky na vzdělání se znalostí andragogiky. Lektor by měl disponovat všeobecným přehledem a vhledem do dané problematiky. Disponovat by měl znalostmi i z jiných oborů, prostřednictvím kterých může čerpat a poskytovat odborné rady.

V současné době snad není účastníka vzdělávání, který by se osobně aspoň jednou nesetkal s osobou ve výše uvedené roli. Vzhledem k tomu, že žijeme ve společnosti vědění, je dost nepravděpodobné, že bychom nebyli účastníky nějakého školení, nepotřebovali bychom poradenství či psychologickou pomoc nebo bychom sami neměli zájem o další formu vzdělávání. Odborná pomoc by měla dle pěstounů dosahovat patřičné úrovně, proto ten, kdo je vzdělává, být měl být skutečným odborníkem ve své profesi.

Výše uvedené vlastnosti můžeme souhrnně definovat jako kompetence. Pod tímto pojmem si lze představit mnoho poloh, a proto se pokusím pro svou práci nalézt ucelené a vypovídající vymezení, které svým charakterem bude nejvíce odpovídat potřebám pěstounů ve vztahu k vzdělávání a osobě lektora.

V obecné rovině lze chápat vymezení pojmu kompetence Palána (2002, s. 99), jenž má pro něj tři významy. V prvním ji vymezuje jako pravomoc, kterou někdo někomu svěřil a jež za ně nese i určitou odpovědnost. V druhé řadě se jedná o schopnost vykonávat určitou funkci či soubor funkcí, které jsou odrazem znalostí, schopností, povahových rysů, postojů, dovedností a zkušeností. Ve třetím vymezení se jedná o specifický znak člověka, který se nalézá v novém postavení či nějaké roli.

Dobrý lektor podle Vodáka & Kucharčíkové (2011, s. 117-118) musí být zralou a vnitřně ustálenou osobností, aby byl schopný čelit náročným situacím ve vypjatých nebo konfliktních situacích. Současně by v takových situacích měl zvládat nastavit hranice, aby chránil nejen sebe, ale také své klienty. Předpokladem k úspěšné práci lektora patří také jeho schopnost dobře fungovat v mezilidských vztazích a dobře ovládat způsob podání tématu při vzdělávání.

S ohledem na požadavky výkonu funkce lektora ve vzdělávání se v odborných publikacích setkáváme s mnohými oblastmi a charakteristikami pro jeho působení

v praxi. Pro mou diplomovou práci mi je nejbližší závěrečná formulace Vodáka & Kucharčíkové (2011, s. 118-119).

„Ať je lektorovi blízký a pro něj charakteristický jakýkoli vzdělávací styl, je důležité, aby nezapomínal na několik zásad, které je třeba při učení a vytváření vztahu s účastníky respektovat. Platí, že dobrý lektor hodně poslouchá, podporuje, povzbuzuje účastníky v aktivitách, poskytuje jim reálnou zpětnou vazbu, je trpělivý a nebagatelizuje snahu účastníků o učení, případně dovysvětluje nejasnosti. Poskytuje dostatek času na přemýšlení a ujasňování, nedává příliš snadné ani příliš těžké úkoly, snaží se podněcovat tvořivou a pozitivní atmosféru k učení a respektuje individualitu každého z účastníků“ Vodák & Kucharčíková (2011, s. 118-119).

A tvrzením metodické příručky Fibichové, (2016, s. 55), že „poměr různých druhů kompetencí, které mají být pěstovány a hodnoceny, nemá určovat až na místě lektor nebo při své přípravě, ale má být dán projektem, a ten profilem cílových skupin a zadáním pracovní organizace-vzdělávacími cíli.“

6.4 Cíle vzdělávací akce

Samotné realizaci vzdělávacího programu dle Medlíkové (2013, s 41-42) předchází cíl a výstup vzdělávací akce, který by měl být stanoven. Tedy, znát záměr lektora a organizace a současně vědět co má být výstupem vzdělávací akce, s čím mají účastníci vzdělávání odcházet, zda splnilo jejich očekávání apod. **Cílem vzdělávací akce je – informovat, naučit, natrénovat, vyřešit, zažít, motivovat, přesvědčit, ukázat, nasměrovat a změnit**, prostřednictvím seminářů, přednášek, prezentací, workshopů, týmové a individuální práce, mediace a dalších možných metod. Pomocí formulace cíle by dle Bartoňkové (2006, s. 44) měla být zřejmá výkonnostní mezera, o které jsem psala v úvodu této kapitoly – „co je“ a „co by mělo být“. Správná formulace cíle je

cestou k úspěšnému provedení vzdělávací akce. Proto pro jeho stanovení vycházím formulace této autorky. Cíl by měl splňovat parametry a být:

S – specifický

M – měřitelný

A – akceptovatelný

R – reálný

T – termínovaný

K formulaci cíle jsem vycházela z identifikace potřeb účastníků, kterými jsou chybějící znalosti a dovednosti v oblasti finanční gramotnosti, konkrétně týkající se dluhového poradenství a problematiky v oblasti výživného. Domnívám se, že tyto oblasti se dotýkají hmotného zabezpečení pěstounů, kterými jsou pěstounské dávky a které nejsou vždy souhrnně vypláceny. Rodiny se mohou ocitnout ve finanční tísní, která může negativně ovlivnit průběh pěstounské péče. Aby se těmto problémům předešlo, pěstouni by v této oblasti měli být dostatečně informováni, aby předešli možným rizikům v podobě dluhů. Rovněž otázka vyživovací povinnosti vůči dítěti, která do doby rozhodnutí soudu o pěstounské péči náleží biologickým rodičům. Stanovila jsem proto cíle dovednostní, znalostní a učební, které ve své publikaci jako jedny z možných uvádí Bartoňková (2006, s. 44).

S – konkrétní cíl směřuje k získání znalostí a dovedností v dané problematice a k získání osvědčení o absolvování vzdělávání v konkrétní časové relaci

M – získání osvědčení je měřitelným výsledkem

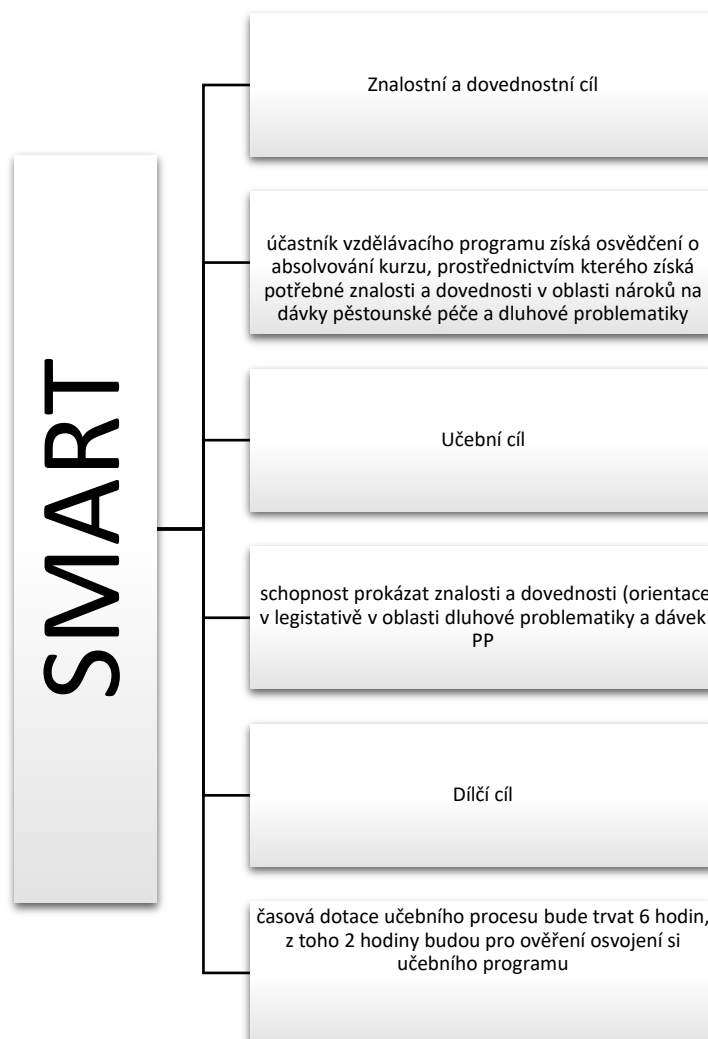
A – účastníci jsou zapojeni do vzdělávacího programu dobrovolně, mají o konkrétní téma zájem

R – prostřednictvím absolvování je cíl dosažitelný

T – je určena přesná časová dotace vzdělávacího programu pro získání osvědčení

Pro lepší přehlednost vzdělávacího cíle, jsem tento znázornila do níže uvedené tabulky.

Tabulka č. 4

6.5 Didaktická transformace a profil absolventa

Bartoňková (2006, s. 46) popisuje proces didaktické transformace jako převedení cílů do obsahu vzdělávací akce, kterými jsou:

Inventáře disciplín

Studijní plány

Osnovy vzdělávání

Studijní materiály

Jedná se o jednotlivé dílčí etapy, kterými stanovíme obsah vzdělávací akce. Ten se formuje na základě potřeb a stanovení cílů. V první řadě se stanoví inventář disciplín, kterým se získá profil účastníka vzdělávání – vstupy, výstupy a obsah vzdělávací akce.

Dalším krokem pro přípravu vzdělávací akce je dle Bartoňkové (2010, s. 145) stanovení cílů. V mé práci se budu dále věnovat naplňování učebního a dílčího cíle. Posléze přistoupím k určení profilu účastníka a absolventa vzdělávací akce. Pro jeho stanovení vycházím z definice Bartoňkové (2010, s. 145).

„Profil účastníka představuje soubor požadovaných vstupních znalostí, dovedností, schopností, kompetencí. Určení profilu účastníka umožňuje nastavit obsah vzdělávací akce odpovídajícím potřebám a požadavkům daného pracovníka.“

„Profil absolventa je ideálním modelem výsledku, ideální cílovou strukturou vědomostí, dovedností, kompetencí, tedy případně i osobnostních parametrů absolventa dané vzdělávací akce“ Bartoňková (2010, s. 145).

Jak bude stanoven profil účastníka a absolventa

Profil účastníka vzdělávací akce je dán zákonem č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí z roku 2013 a stanovením povinností pěstounů zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti pěstounské péče. Povinnosti a práva osob pečujících jsou definovány v ZSPOD, §47a) bod 2, písm. a) – h). Vzdělávání je zde vymezeno jako povinnost zvyšovat své odborné znalosti v rozsahu 24 hodin ve 12 měsících po sobě

jdoucích. Zákonem o sociálně-právní ochraně dětí je určena povinnost pro pěstouny vzdělávat se, dále jsou stanoveny oblasti, ve kterých se mají vzdělávat a rozsah vzdělávání. Zákonem však není určena forma a způsob vzdělávání. Tato je ponechána na vzdělávajících organizacích zajišťující tuto povinnost, která je spolu s orgánem sociálně-právní ochrany dětí současně kontrolním orgánem pro daný počet hodin.

Profil absolventa je možné rovněž vymezit zákonem č. 359/1999, Sb., o sociálně-právní ochraně, neboť se jedná o osobu pečující – pěstouna. Pro mou práci se jedná o pěstouna, který je v příbuzenském poměru k svěřenému dítěti. Absolvent po ukončení vzdělávacího kurzu bude mít splněnou povinnost vzdělávání v časové dotaci 6-8 hodin pro jednodenní vzdělávání a současně bude absolvovat vzdělávací kurz, který by ve vztahu k poskytované péči a k potřebám dětí a pěstounů mělo mít konkrétní přínos.

6.6 Studijní plán

Stanovení studijního plánu má podle Bartoňkové (2006, s. 47) svůj význam především v oblastech, kdy potřebujeme definovat časovou dotaci, formy, metody výuky a lektorské obsazení. Autorka rozlišuje dva typy studijních plánů, a to:

induktivní – učivo je uspořádané do prakticky ucelených celků,

deduktivní – učivo vychází z teorie a plynule navazuje v konkrétní, speciální a prakticky zaměřených disciplín.

K ucelení studijního plánu je podle Bartoňkové rovněž potřeba stanovit si uspořádání obsahu vzdělávací akce. Autorka zmiňuje tři základní formy:

předmětové uspořádání – tato forma je založena na formálním vzdělávacím systému a její koncepce vychází z výuky základních předmětů daných školskou soustavou,

projektové uspořádání – je založeno na empirickém podkladě společenského života, kterým jsou běžné lidské činnosti a jež tvoří vzdělávací cíl,

modulové uspořádání – je založeno na kombinaci modulů s možností využití jednotlivých částí teorie, praxe a vzdělávacích potřeb.

Pro stanovení studijního plánu budu vycházet z deduktivního typu, neboť svým obsahem nejvíce odpovídá vzdělávacímu cíli a k ucelení plánu budu vycházet z projektového uspořádání. Předstupněm pro zpracování studijního plánu je podle Bartoňkové (2006, s. 48) potřeba stanovit si osnovy vzdělávacího plánu, které jsou pro cíl velmi důležité.

6.7 Osnovy

Do vzdělávacího programu vnáší logické uspořádání, jejichž strukturou můžeme s přesností definovat dílčí cíle, obsah, rozsah, kvalitu, postupy a prostředky odpovídající profilu absolventa. Pro moji práci jsem vymezila tuto učební osnovu:

1. Legislativa hmotného zabezpečení pěstounů
2. Funkční postupy při žádosti o dávky PP
3. Legislativa dluhové problematiky
4. Funkční postupy při řešení dluhové problematiky
5. Znalost zdrojů informací
6. Propojení teorie s praxí

Učební osnovou jsem specifikovala obsah vzdělávání, dále se již věnuji popisu studijního plánu pro realizaci vzdělávacího projektu.

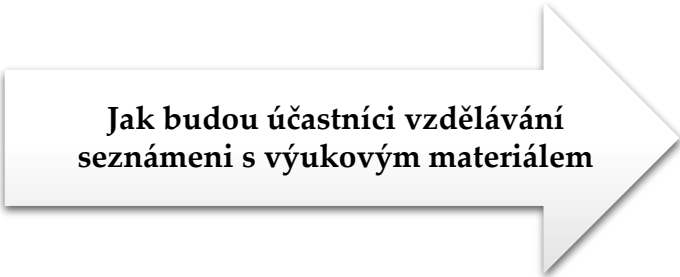
Studijní plán vzdělávacího programu

Pro stanovení studijního plánu jsem navrhla níže uvedenou tabulku, která reflektuje realizaci vzdělávacího programu

Tabulka č. 5

Termín	Disciplína	Forma výuky	Časová dotace - teorie	Časová dotace - praxe	lektor
Jeden pracovní den	Legislativa hmotného zabezpečení pěstounů	Přednáška	0,45min		
	Funkční postupy při žádosti o dávky PP	Přednáška	0,45min		
	Legislativa dluhové problematiky	Přednáška	0,45min		
	Funkční postupy při řešení dluhové problematiky	Přednáška	0,45min		
	Znalost zdrojů informací	Přednáška	0,45min		
	Propojení teorie s praxí	Diskuse			2 hodiny

6.8 Studijní materiály

Jak budou účastníci vzdělávání seznámeni s výukovým materiálem

S obsahem vzdělávacího plánu budou účastníci seznámeni prostřednictvím výukových materiálů, které budou zahrnovat nejen výše uvedenou strukturu studijního plánu, ale také materiály k prostudování – znění zákona č. 359/1999, Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, oddíl o hmotném zabezpečení pěstounů, občanský zákoník č. 89/2012, Sb., pasáže týkající se vyživovací povinnosti mezi rodinnými příslušníky, odkazy na zdroje informací k dané problematice a volné pasáže pro záznamy pěstounů. To vše bude přizpůsobeno věku pěstounů, jejich vzdělání a délce praxe absolvovaných školení. Materiály k prostudování budou mít formu brožury, která z části bude poskytovat informace k výše uvedeným zákonům a volné díly pro záznamy pěstounů. Pro lepší orientaci bude v úvodu brožury uveden obsah, prostřednictvím kterého se pěstouni budou orientovat v jednotlivých úsecích vzdělávacího programu a motivační komentář v jednotlivých oddílech vybízející k diskusi s ohledem na probrané téma.

6.9 Didaktické formy, metody a postupy

Nedílnou součástí celého procesu vzdělávací akce je dle Bartoňkové (2006, s. 50) vytvoření organizačního rámce výuky, který by měl mít určitou strukturu. Představuje komplex didakticko-organizačních opatření, prostřednictvím kterých je vzdělávání realizováno ve vztahu k času, prostoru a didaktickým systémům. V této podkapitole budou dle výše uvedené autorky popsány didaktické formy, které mohou být v rámci

vzdělávacího programu využity a které jsou současně prostředkem vedoucí k výukovému cíli. Jsou jimi:

přímá výuka – představuje přímý kontakt lektora s účastníkem vzdělávání (prezenční forma vzdělávání),

kombinovaná výuka – zahrnující individuální, řízené a výcvikové semináře,

korrespondenční, distanční vzdělávání, e-vzdělávání,

terénní vzdělávání – zahrnující všechny výše uvedené formy ale za specificky upravených podmínek (např. studijní zájezdy) a

jednodenní kurzy, semináře, studijní skupiny.

Při výběru formy vzdělávání je dle Bartoňkové (2006, s. 52) důležité dobře a vhodně zvolit didaktickou metodu, prostřednictvím které bude účastníkům umožněno získat kvalitní a odpovídající vzdělání – **vzdělání šité na míru**. Didaktická metoda představuje směr ke konkrétnímu vzdělávacímu cíli. Velmi záleží na tom, jakou metodu zvolíme, neboť jen takto docílíme oboustrannému uspokojení. Současně je podstatné vědět, kde bude metoda využívána. Zda na pracovišti nebo mimo něj.

Ve vztahu k volbě vhodné metody Bartoňková (2006, s. 51-52) upozorňuje na úskalí, která by neměla být v tomto procesu opomíjena a pro didaktickou metodu bychom se měli proto rozhodovat až po vyhodnocení určitých charakteristických znaků:

Učebních cílů – dostačují vědomosti lektora na pokrytí výukového cíle?

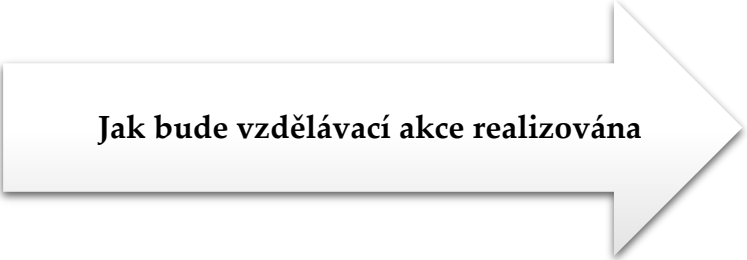
Obsahu výuky – umožní učební látka lektorovi střídání výukových metod?

Didaktické formy – umožní přímý kontakt lektora s účastníky i využití jiných forem metod?

Skladba účastníků a počet účastníků – budou schopni zapojení při použití určité metody?

Náročnost metody – časová náročnost metody na vzdělávání, je dostatek času?

V rámci vzdělávací akce by dle Bartoňkové (2006, s. 52) měl lektor umět uplatnit různé vzdělávací metody ve vzájemném propojení. S podobnými názory se setkáváme v publikacích Vodáka & Kucharčíkové (2011) a Fibichové (2016), o kterých pojednávám v kapitole o osobě lektora. Při volbě metod vycházím z identifikace potřeb pěstounů na osobu lektora – z přímého kontaktu lektora s účastníkem.

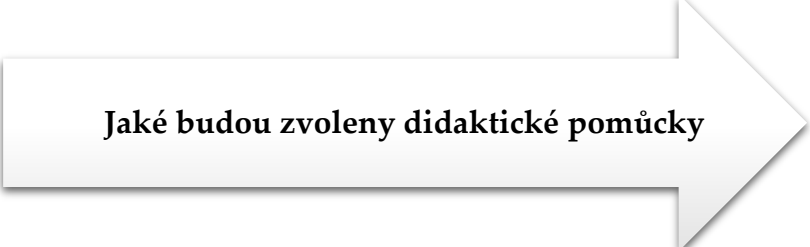
Jak bude vzdělávací akce realizována

Vzdělávací program bude proto realizován formou přímého kontaktu účastníků s lektorem metodou přednášky s diskusí. V případě, že vzdělávání covid situace nedovolí, budou pěstounům výukové materiály upraveny tak, aby je mohli pěstouni případně nastudovat sami.

Spojení přednášky s diskusí v rámci vzdělávání představuje dle Bartoňkové (2006, s. 53-54) vhodnou volbou pro zprostředkování znalostí. Během diskuse se otevírá prostor pro komentáře, náměty a účastníci jsou stimulováni k aktivitě. Pro tuto formu vycházím z potřeb pěstounů, které byly zjištěny předvýzkumem a výzkumem pro projektování vzdělávací akce-**pěstouni chtějí být aktivními účastníky vzdělávání, chtějí mít přímý kontakt s lektorem.** Při volbě didaktických metod považuji za výhodu přímý kontakt pěstounů s lektorem, který je realizován především formou prezenční výuky. Přímý kontakt má řadu výhod nejen pro účastníky vzdělávání, ale také pro osobu lektora. Pěstouni ocení zájem o vlastní osobu, na které jim záleží. Lektorovi jsou schopni podat zpětnou vazbu, neboť ze vzdělávání chtějí odcházet spokojení, tudíž se všemi potřebnými informacemi a motivovaní pro další účast na vzdělávání.

6.10 Didaktické pomůcky

Dalším z kroků projektování vzdělávací akce je určení didaktických pomůcek. Podle Bartoňkové (2006, s. 76) je volba vhodné pomůcky pro vzdělávání dalším krokem k úspěchu. Jejich výběr závisí na zvolené formě, metodě vzdělávání, technickému vybavení a financích. Při vzdělávání didaktické pomůcky pomáhají usnadnit výklad látky. Pomocníkem jsou nejen pro lektora, kterému usnadňují přenos učební látky směrem k účastníkům vzdělávání, ale také pro samotné účastníky pro jejich lepší pochopení a osvojení si dovedností.

Jaké budou zvoleny didaktické pomůcky

Pro mou práci vycházím z **formy přímého kontaktu účastníků s lektorem, z prezenční formy a metodou přednášky s diskusí**. S ohledem na to, že účastníci vzdělávacího kurzu budou pěstouni dané věkové kategorie, z nichž vycházím z výzkumu, zvolila jsem pro tuto akci pomůcku – externí nosiče dat, flip chart nebo magnetickou tabulku. Tyto pomůcky jsem zvolila záměrně, neboť vizuální pomůcky jsou pro pochopení učební látky účastníků potřebné. Rovněž tištěné studijní materiály, do kterých si účastníci mohou zaznamenávat své poznámky, jsem rovněž zařadila do nezbytných pomůcek (pracovní sešity, listy).

6.11 Přehled lektorů

Jak bude stanoven lektor vzdělávací akce

Vyhláška č. 176/2009 Sb., stanoví požadavek na doložení kvalifikace, odborné a pedagogické praxe lektorů (Vyhláška č. 176/2009 Sb., viz www.portal.mpsv.cz). Pro **vzdělávací program** budou zajištěni lektoři splňující tyto požadavky. Všichni lektoři splňují odborné vzdělání a mají dostatečné zkušenosti z provádění přednáškové činnosti. Případně musí splňovat kvalifikaci dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí §49a odst. 2, písm. c) a d). Činnost lektorů bude zajištěna smluvně.

6.12 Organizační zabezpečení vzdělávací akce

Úspěch jakékoliv vzdělávací akce závisí z největší části na jejím organizačním zabezpečení. V odborné literatuře Bartoňková (2006, s. 100) předkládá návody, které mají napomoci úspěšnému organizačnímu zajištění vzdělávací akce. V rámci organizačního zabezpečení uvádí dva subjekty – management a sekretariát. Každý z nich má svoji úlohu při zabezpečení takové akce. Management řídí program a zřizuje sekretariát, který určuje organizačního pracovníka. Ten má na starosti zajištění lektora, pomůcek, přípravu vzdělávací akce, platby, vyhledávání účastníků, dopravu, stravu a další. Každá vzdělávací akce má své specifika a vyžaduje různá organizační zajištění.

Jak bude zajištěno organizační zabezpečení vzdělávací akce

Vzhledem k tomu, že vzdělávání pěstounů je realizováno prostřednictvím doprovázejících organizací pěstounů, zvolila jsem garantem této akce organizaci, se kterou mají rodiny uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče.

6.13 Materiální, technické a finanční zabezpečení vzdělávací akce

Doprovázející organizace disponuje rovněž finančním zajištěním, ze kterého hradí veškeré náklady spojené se vzděláváním, jež vyplývají ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí, a o které jsem se již zmiňovala v kapitole o dohodách (viz 5. kapitola). Doprovázející organizace z částky 48. 000 Kč na jednu pěstounskou rodinu (roční příspěvek ze strany státu) zajišťuje:

Technické zabezpečení

Výukový materiál

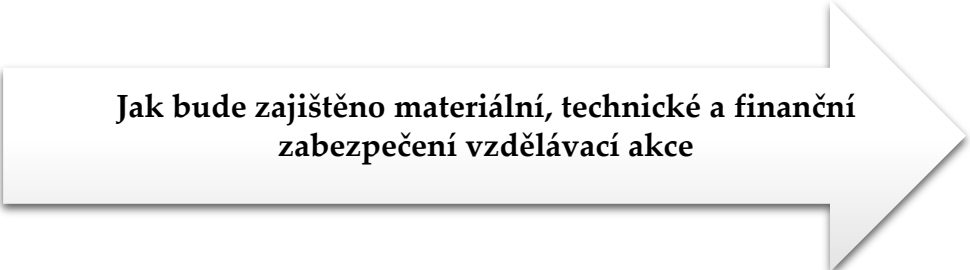
Místo konání

Počet účastníků

Platbu za služby lektora

Catering (káva, čaj, sladké nebo slané pečivo)

Pracovník doprovázející organizace zajistí dohled nad dětmi v době vzdělávání

Jak bude zajištěno materiální, technické a finanční zabezpečení vzdělávací akce

Pro vzdělávací program budou v rámci doprovázející organizace zajištěny výukové materiály v podobě tištěných listů s předdefinovanou strukturou obsahu vzdělávacího programu. Účastník obdrží vzdělávací texty, které budou obsahovat konkrétní informace vztahující se k tématu vzdělávací akce. Technické zabezpečení,

místo konání, catering a odměna lektora rovněž zajišťuje doprovázející organizace a financuje z částky, kterou má pro rodiny k dispozici. Vzdělávací akce bude pro max. počet účastníků – 12 osob. Doprovázející organizace na svých webových stránkách uvede téma přednášky, datum, čas, místo konání a přehled výukových materiálů.

6.14 Návrh způsobu evaulace vzdělávací akce

Poslední fází po realizaci vzdělávací akce přichází ohlédnutí se zpět za průběhem celého procesu a zhodnocení její úspěšnosti. Po každé vzdělávací akci přichází výstup-hodnocení.

V lektorském manuálu Medlíkové (2013, s. 112-114) je hodnocení nazváno evaluací výstupu vzdělávání, jež je zpětnou vazbou pro lektora, ale i celé organizace. Účastníci hodnotí obsah, proces, realizovatelnost a výsledek vzdělávání. Pro posouzení evaluace lze využít různých forem-pomocí dotazníků, formou inventury (zaškrťovací listy), zpětnou vazbou od kolegy nebo zadavatele, sebehodnocením či v rámci evaluačního workshopu. Fibichová (2016, s. 49) ve své metodické příručce píše o **andragogickém hodnocení**, do kterého zařazuje vzdělávací obsah, organizaci výuky, dosažené kompetence vyučovaných, práci lektora a neposlední řadě vyučovací metody. Všechny uvedené oblasti lze hodnotit samostatně, ale i komplexně v rámci vzdělávací supervize, propojením výše uvedených oblastí. Výše uvedené oblasti můžeme dle Bartoňkové (2006, s. 102) hodnotit ještě dvěma způsoby, a to:

hodnocením formativním – hodnocení probíhá v průběhu vzdělávací akce, posuzuje se a konstatuje, co se účastníci naučili, komplexně se hodnotí celý průběh vzdělávací akce.

Hodnocení sumativní je již konkrétní, které se váže k tématu vzdělávací akce a vychází z konkrétních požadavků vzdělávací potřeby.

Jak bude stanoven návrh evaulace vzdělávací akce

Pro vzdělávací akci budou využity výsledky prováděné evaluace formativní i sumativní. Formativní evaluace bude realizována v průběhu vzdělávací akce, tudíž je možné operativně měnit některé aktivity, a sumativní na závěr kurzu, kdy bude možné zhodnotit celkový průběh vzdělávací akce. Pro zhodnocení celkového průběhu akce jsem tabulkou č. 6 navrhla níže uvedený evaluační dotazník.

Tabulka č. 6 - Evaluační dotazník –**Finanční gramotnost**

		
Obsah semináře	Hodnocení známkou (1-5) jako ve škole	
Způsob prezentace a odbornost lektora	Hodnocení známkou (1-5) jako ve škole	
Získal/a jste nové informace	ANO-NE	
Použijete získané informace v praxi	ANO-NE	
Program semináře splnil Vaše očekávání	ANO-NE	
Zajištění péče o děti	ANO-NE	
Organizace semináře	Hodnocení známkou (1-5) jako ve škole	

7 Závěr

Vzdělávání pěstounů je legislativně vymezeno zákonem č. 359/1999, Sb., o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů. Občanské vzdělávání je určeno všem věkovým kategoriím a probíhá formou pravidelných i nepravidelných setkání. Dospělým učícím se umožňuje získat potřebné znalosti a dovednosti orientované na uspokojování společenských potřeb, vedoucí ke zkvalitňování života.

S ohledem na téma edukace a jejich povinnost vzdělávat se, se záměrně zabývám občanským vzděláváním. Domnívám se, že svým charakterem úzce souvisí se specifickými okruhy témat problematických oblastí. Cílem diplomové práce byla analýza a identifikace potřeb pěstounů, na jejichž základě byla vytvořena vzdělávací akce. Pro výzkumné šetření bylo vybráno území Libereckého kraje, pěstounské rodiny, které v tomto kraji žijí a mají s doprovázející organizací uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče. Pro teoretické ukotvení diplomové práce jsem vycházela z vymezení náhradní rodinné péče a vzdělávání dospělých, včetně vzdělávacích potřeb. Na základě těchto poznatků teoretické části, především identifikací a analýzou vzdělávacích potřeb tvořily nosný aparát pro projektování vzdělávací akce.

Zájem respondentů, podílet se na výzkumném projektu byl do jisté míry ovlivněn současnou epidemiologickou situací, kdy se nerealizují prakticky žádná vzdělávání. Tato situace se rovněž promítla v realizaci ohniskových skupin, které jsem chtěla použít jako doplňkovou metodu a dopět tak ucelení analýzy vzdělávacích potřeb. Předpokládala jsem, že takto se mi dostane odpovědí na otázky, které nebyly v rámci dotazníku respondenty specifikovány.

Potřeba vzdělávání se u pěstounů vyskytuje zejména v oblastech finanční gramotnosti. Identifikací potřeb byly zmapovány další konkrétní oblasti ve vzdělání, řešící odpovědi na otázky typu „**co, proč, kde, jak**“. Zásadním zjištěním bylo, že pěstouni vzdělávání nevnímají jako svoji povinnost, nýbrž jako prostředek, kterým si

doplňují „**mezery ve vzdělávání**“. Získané znalosti mají zájem aplikovat ve svém životě, neboť jim pomáhají ve výkonu pěstounské péče. Identifikací vzdělávacích potřeb byl stanoven konkrétní vzdělávací projekt „**šitý na míru**“.

Návrh projektu můžou využít doprovázející organizace jako celek, mohou využít také jen jeho dílčí úseky – postupy, kterými u svých pěstounů zjistí vzdělávací potřeby. Návrh projektu může sloužit jako návod, způsob, jak vycházet pro projektování vzdělávací akce.

Seznam použitých zdrojů:

BARTOŇKOVÁ, Hana. *Projektování vzdělávací akce*. 1. vyd. Olomouc, 2006. ISBN 80-244-1442-2.

BARTOŇKOVÁ, Hana. *Firemní vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 4-1442-2.

BUBLEOVÁ, Věduna & kol. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. [Online]. 2018, [vid 2.1.202] Dostupné z: www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/zakladni_informace_o_pp-1.pdf

BUBLEOVÁ, Věduna, VÁVROVÁ, Alena, VYSKOČIL, Filip, POKORNÁ, Pavla. *Základní informace o osvojení (adopci)*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek. 2014. ISBN 978-80-87455-18-0.

Kolektiv autorů. *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 2018. ISBN 978-80-907053-2-6.

FIBICHOVÁ, Naděžda. *Další vzdělávání pracovníků jako andragogický problém: metodická příručka pro lektory, vzdělavatele dospělých, andragogy, hodnotitele, management a administrativu vzdělávacích programů*. Strakonice: vlastním nákladem, 2016. ISBN 978-80-70-0143-9.

PEJATOVIČ, Aleksandra, *Jaké kompetence mají mít vzdělavatelé?* [Online]. 2012, [vid. 9. 1. 2021]. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/11222.digilib/118286>

Nadace J & T. *Pěstounská péče*. In Virtuální knihovna NRP. [Online]. Praha, [vid. 9. 10. 2020] Dostupné z : <http://www.knihovnanrp.cz/nahradni-rodinna-pece/system-nahradni-rodinne-pece-v-cr/typy-nrp/>

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché. ISBN 80-247-1284-9.

MACELA, M., HOVORKA, D., KRÍSTEK, A., TRUBAČOVÁ, K., ZÁRASOVÁ, Z. *Zákon o sociálně – právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. ISBN 978-80-7478-727-0.

MALACH, Josef. *Klíčové kompetence lektora*. Ostrava: 2003. ISBN 80-70 42-945-3.

MEDLÍKOVÁ, Olga. *Lektorské dovednosti: manuál úspěšného lektora*. 2., dopl. vyd. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4336-3.

MUŽÍK, Jaroslav. *Soubor základních pravidel a dovedností pro lektorskou práci*. Praha: Institut pro místní správu, 2005. ISBN 80-86976-02-05.

MŠMT. *Strategie celoživotního vzdělávání*, 2007. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. ISBN 978-80-254-2218-2. [Online]. 2007, [vid. 2. 1. 2021]. Dostupné z: strategie_2007_CZ_web_jednostrany (1).pdf

MPSV. *Sociální reforma*. [Online]. 2013, [vid. 10. 3. 2020]. Dostupné z: 81d562ee-7c77-de22-effe-f68b51d885c3 (mpsv.cz)

MPSV. *Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí*. Online [vid. 2. 1. 2021].MPSV, Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/statistiky-1>

Tisková zpráva AIVD ČR 17. 4. 2020. IN Odborný časopis Andragogika v praxi. [vid. online]. 2020, [vid. 20. 11.2020] Dostupné z: <https://www.aivd.cz/soubor-doc5325/>

PALÁN, Zdeněk. *Lidské zdroje: výkladový slovník: výchova, vzdělání, péče, řízení*. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0950-7.

PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7.

PRŮCHA, Jan, Jaroslav VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4.

PRÁŠILOVÁ, Michaela. *Tvorba vzdělávacího programu*. Praha: Triton, 2006. ISBN 80-7254-712-7.

PLAMÍNEK, Jiří. *Vzdělávání dospělých, průvodce pro lektory, účastníky a zadavatele*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3235-0.

RABUŠICOVÁ, Milada a Ladislav RABUŠIC, ed. *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4779-2.

SEMERÁDOVÁ, Monika, Barbora ZACHAŘOVÁ a Ria ČERNÁ. *Metodika doprovázení: Podpora, vzdělávání a kontrola při výkonu náhradní rodinné péče*. 1. Nadace Sirius, 2011. ISBN 978-80-904801-0-0.

TRNKOVÁ, Lucie. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-864-3.

VETEŠKA, Jaroslav, Michaela TURECKIOVÁ. *Vzdělávání a rozvoj podle kompetencí: kompetence v andragogice, pedagogice a řízení*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. ISBN 978-80-86723-54-9.

VETEŠKA, Jaroslav. *Přehled andragogiky: úvod do studia vzdělávání a učení dospělých*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1026-9.

VODÁK Josef, KUCHARČÍKOVÁ Alžběta. *Efektivní vzdělávání zaměstnanců*. Vyd. II, přepracované. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3651-8.

Příloha č. 1

Pozvánka na vzdělávací akci ilustruje téma, datum, čas a místo konání přednášky. Pro její vytvoření jsem vycházela z části projektování vzdělávací akce, a to z podkapitoly organizačního zajištění (viz. podkapitola 6. 13). Současně znázorňuje příklad podoby letáku – vzdělávací akce.

FINANČNÍ GRAMOTNOST

6hodin

Datum, místo a čas konání:

Osnova:

Lektor:

O čem to bude:

Připravené okruhy k tématu:

Metody:

Příloha č. 2

Pro vytvoření níže uvedené tabulky s obsahem konkrétního vzdělávacího plánu jsem se inspirovala autorkou publikace Tvorby vzdělávacího programu, Lenky Prášilové (2006, s. 178-179). Obsah tabulky ilustruje konkrétní vzdělávací plán, který vychází z identifikace a analýzy potřeb pěstounů a je vyústěním celého procesu projektování vzdělávací akce.

Tabulka č. 3

Otázky	Projekt vzdělávací akce
Proč?	<p>Pěstouni se musí ze zákona povinně vzdělávat (Ust. § 47a odst. 2 písm. f) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a vyhláškou č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení tohoto zákona). Vzděláváním si mají zvyšovat znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě.</p> <p>Cíl konkrétní vzdělávací akce: na základě odborného poradenství a praktických ukázek se pěstouni budou lépe orientovat v oblasti nároků na kompletní dávky pěstounské péče a nároku na výživné a jeho vymáhání. Po absolvování vzdělávání budou sami schopni na příslušném úřadě požádat o dávky, budou vědět, na které mají nárok. Praktickými příklady a návody budou znát postup při vymáhání dlužného výživného u soudů a exekučních úřadů.</p>
Koho?	Pěstouny, v max. počtu 12. Tvořena sourodou skupinou.
Co?	Teorie a praxe v oblasti finančního zajištění pěstounů
Kdy?	Datum a čas konání budou upřesněny po zrušení vládou pandemických opatření a následného doporučení ministerstva práce a sociálních věcí k možnostem realizací prezenčních vzdělávacích kurzů. Dále konkrétní nabídkou doprovázející organizace, prostřednictvím letáku, který budou prezentovat

	formou webových stránek, případně při osobním setkání v rodině pěstounů.
Jak?	Prezenční formou (přednáška a diskuse). Potřeby a pomůcky – vzdělávací materiál pro záznamy se strukturou jednotlivých částí vzdělávacího programu, odkazy, zdroje čerpání. Flipchart a PowerPoint - vizuální pomůcka pro zvýšení pozornosti, lepší komunikaci s účastníky a pochopení obsahu vzdělávacího programu. Materiály k prostudování budou mít formu brožury, která z části bude poskytovat informace k výše uvedeným zákonům a volné díly pro záznamy pěstounů. Pro lepší orientaci bude v úvodu brožury uveden obsah, jehož prostřednictvím se pěstouni budou orientovat v jednotlivých úsecích vzdělávacího programu s komentářem k jednotlivým oddílům vybízející k diskusi.
Za jakých podmínek?	S náležitostmi vzdělávacího projektu budou účastníci informováni v podobě přihlášky na vzdělávání s potvrzením jejich účasti: v pracovní den, v celkovém rozsahu 6 hodin, přičemž 4 hodiny bude probíhat teoretická výuka a následující 2 hodiny bude propojena teorie s praxí. Účastníci budou seznámeni s osobou lektora a jeho odbornými a praktickými zkušenostmi. Informačním letákem budou pěstouni seznámeni s organizačními záležitostmi.
S jakými výsledky?	K ověření znalostí a pochopení dané tematiky. V průběhu diskuse lektor účastníky vede k upevnění těchto znalostí formou praktických příkladů. Lektor s účastníky vede dialog a vybízí je k aktivnímu zapojení, jehož prostřednictvím získá přehled o pochopení a orientaci účastníků v problematice, ale také o osvojení si těchto poznatků v praktickém životě. V průběhu vzdělávacího programu bude probíhat evaluace znalostí a dovedností účastníků dílčích úseků. Na závěr evaluační hodnotící dotazník spokojenosti,

	připomínek pro další vzdělávací akci a účastníci získají osvědčení o absolvování vzdělávací akce.
--	---

Zdroj: (Tvorba vzdělávacího programu, Michaela Prášilová, 2006)

Příloha č. 3 Analýza vzdělávacích potřeb

Obsahem přílohy je interpretace výsledků analýzy vzdělávacích potřeb a je zásadní pro porozumění výstupů pro projektování vzdělávací akce. V úvodní části dotazníku vycházím ze zjištění údajů o věku respondentů, které současně zaznamenávám v níže uvedeném grafu č. 3. Bylo zjištěno, že podíl věku u pěstounů je od 50-60 let zastoupen nejvíce, dále věk nad 60-70 let a nejnižší počet pěstounů je ve věku 30-40. Z prvních dvou údajů lze odvodit, že se jedná o prarodiče svěřených dětí. Poslední údaj o nižším věku charakterizuje spíše jiný příbuzenský vztah (teta, strýc). Současně byl uvedený věk pro mě překvapením, neboť z vlastní zkušenosti vím, že největší podíl příbuzenské pěstounské péče tvoří pěstouni v seniorském věku. Současně tyto údaje mohou vypovídat o stavu schopností a dovedností v oblasti vzdělávání, o kterých pojednávám v kapitole č. 6. Vyšší věk sice nemusí být vždy ukazatelem nižší úrovně schopnosti učit se (vstřebávat učební program), ale do jisté míry musíme počítat s určitými limity. Tyto jsou z pohledu odborníků na psychologii popisovány především na úrovni smyslových orgánů – sluch, zrak a s tím související výkonnostní snížení. Důležitou oblastí je rovněž změna kognitivních funkcí, která je s vyšším věkem výraznější a žádá si určité ohledy v nárocích na učení. Do kritérií pro věk můžeme zahrnout rovněž oblast časové dotace vzdělávání, neboť i ta s tímto úzce souvisí. Představuje odlišnou míru doby, po kterou jsme schopni se soustředit a vnímat obsah vzdělávacího programu.

Graf. č. 3 Věková struktura pěstounů.

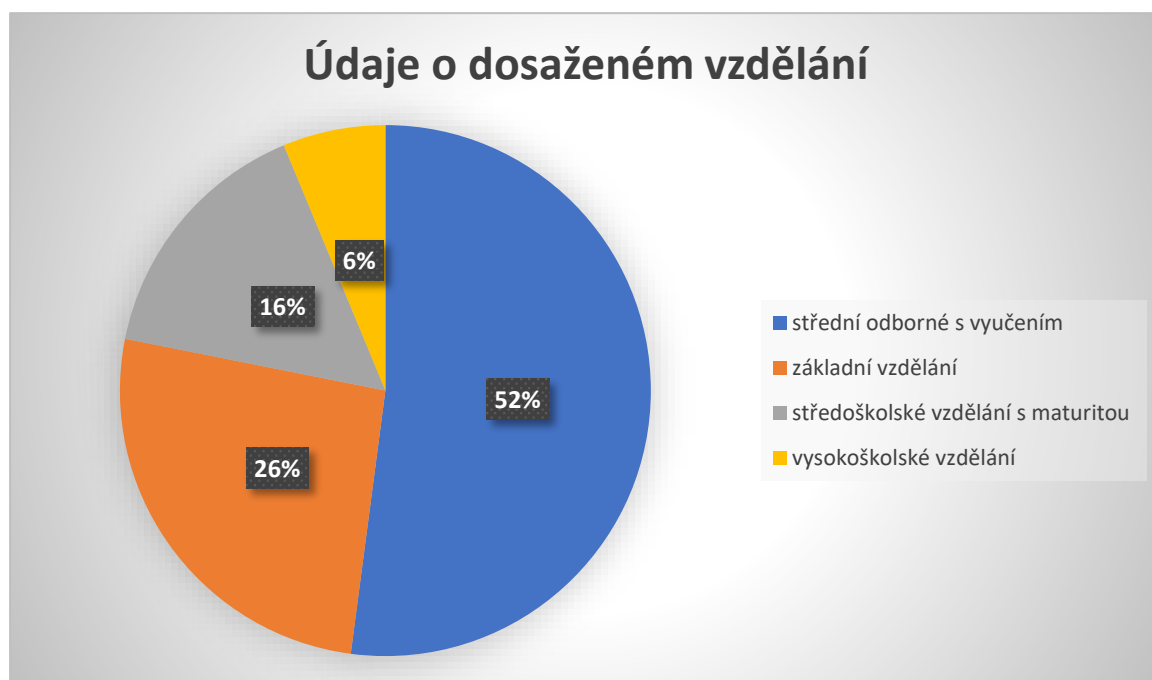
Graf č. 4. popisuje údaje o délce poskytované pěstounské péče. Nejdelší pěstounská péče trvá 13 let a nejkratší 1, 5 roku. Pro vzdělávání představují informaci nejen o kvalitní péči o svěřené děti, neboť se jedná o trvalou pěstounskou péči, která stran OSPOD podléhá kontrole, ale také o údaj, po kterou jsou pěstouni zapojeni do vzdělávání. Současně tento údaj může ovlivnit zájem o vzdělávání-méně let péče o svěřené děti, může mít vlastnost většího zájmu o vzdělávání a naopak.

Graf. č. 4 Počet let pěstounské péče.

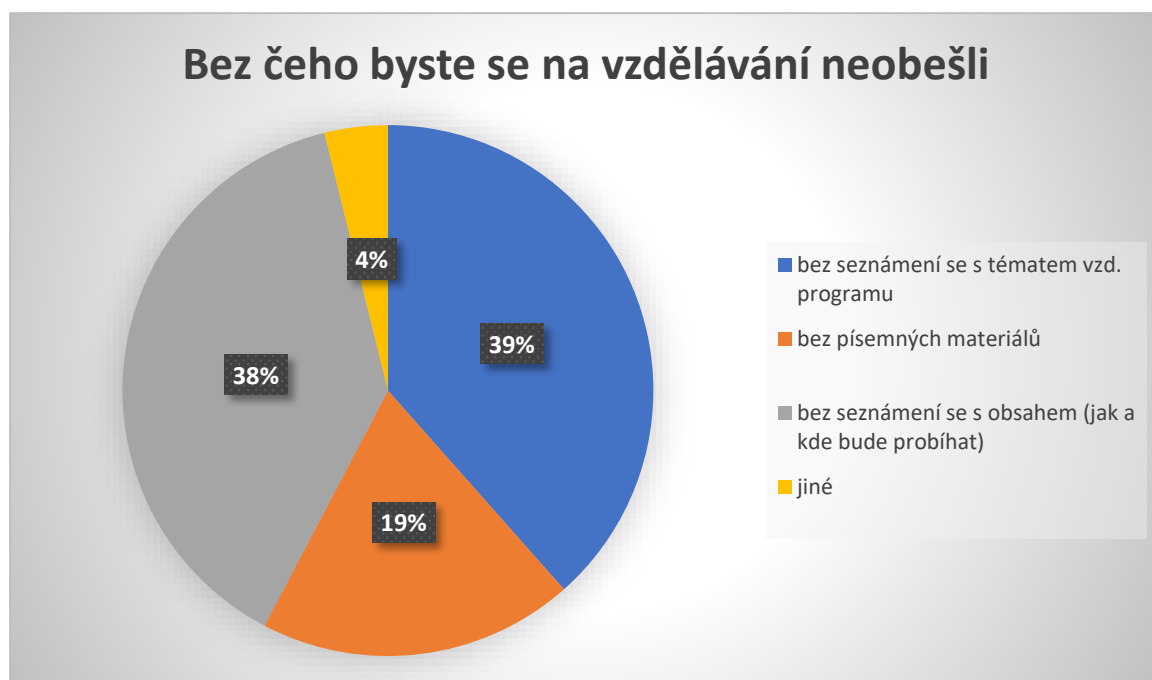
Údaje o dosaženém vzdělání, které popisují v grafu č. 5, mohou mít vypovídající hodnotu ve vztahu k schopnostem, dovednostem a zájmu respondentů o vzdělávání. Z dotazníkového šetření vyplývá, že nejvíce pěstounů má dosaženo středoškolské vzdělání s vyučením, a to 10 respondentů. Základní vzdělání má 5 respondentů, maturitní vzdělání mají 3 respondenti a jeden dosáhl vysokoškolského vzdělání. V jednom případě je uvedena odpověď neúplná (piestunka).

Graf č. 5 Údaje o dosaženém vzdělání.

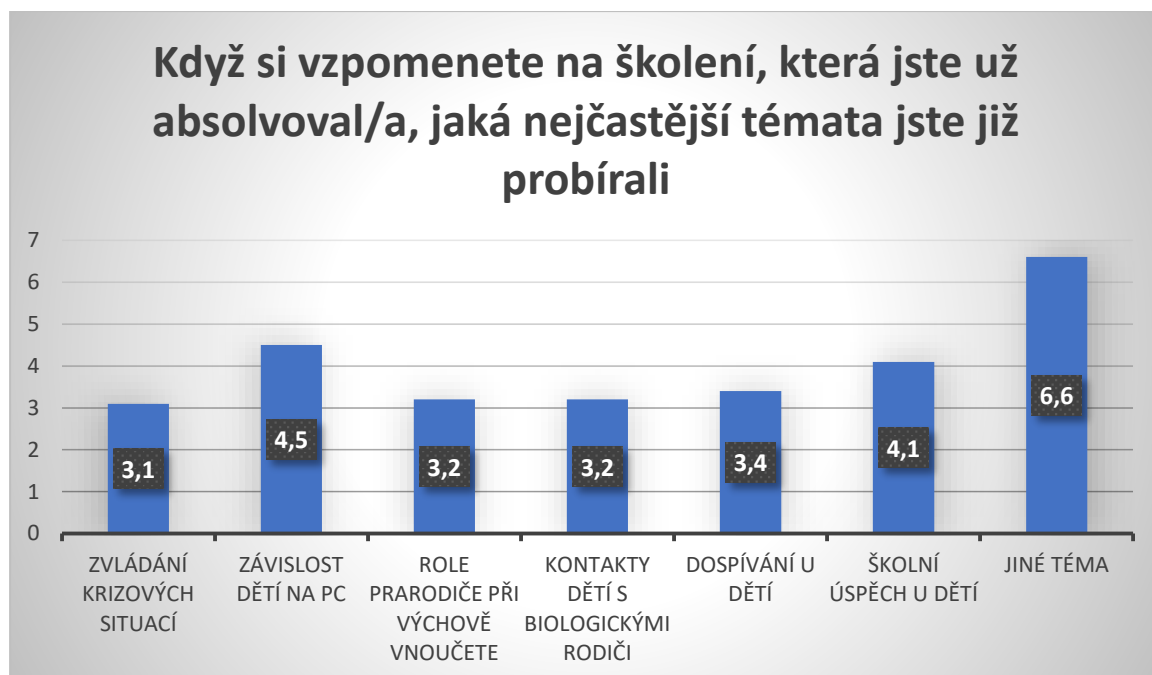
Grafem č. 6. již přecházím na část dotazníkové šetření, který byl cílen na praktické potřeby a didaktické pomůcky. Na otázku, bez čeho byste se na vzdělávání neobešli, odpovědělo 12 respondentů – bez seznámení se s tématem vzdělávacího programu. 10 respondentů odpovědělo – bez seznámení se s obsahem vzdělávacího programu (jak a kde bude probíhat), 5 respondentů uvedlo variantu bez písemných materiálů a v jednom případě nebylo vybráno ani z jedné předdefinované odpovědi. Z dotazníkového šetření je na 1. místě vzdělávací téma, 2. místo představuje vzdělávací program a 3. místo didaktické pomůcky.

Graf č. 6 Bez čeho byste se na vzdělávání neobešli.

V **páté otázce** znázorňující graf č. 7 jsem se respondentů ptala na školení, které již absolvovali. Odpovědi byly předdefinovány stupnicí důležitosti. Zajímalo mě, zda probíraná témata odpovídají nejčastějším okruhům, které uvádím v kapitole č. 5 a okruhům nejvíce preferovaných témat, jež vychází z dohod o výkonu pěstounské péče. Současně mě zajímalo, jaká případně další školení pěstouni absolvovali. Z nabídky respondenti jako první přiřadili **školení závislosti dětí na PC**, jako druhé uvedli **školní úspěch dětí**, třetí **dospívání dětí**, čtvrté a páté místo přiřadili shodně roli prarodiče při výchově vnoučete a kontakty dětí s biologickými rodiči. Nejméně častým tématem je zvládání krizových situací. Volbu volného výběru by přiřadilo nejvíce respondentů, nevedli však konkrétní téma. Lze odvodit, že vzdělávací program pěstounů je rozmanitější a současně, že absolvovaná školení korespondují s obsahem znění výše uvedeného zákona.

Graf č. 7 Když si vzpomenete na školení, která jste už absolvoval/a, jaká nejčastější témata jste již probírali.

Šestá otázka byla otevřená a umožňovala respondentům odpovídat dle vlastního uvážení. Ptala jsem se na témata, která na vzdělávání ještě vůbec neprobírali a byla by pro ně přínosná. Na otázku odpovědělo všech 20 respondentů, v šesti odpovědích se objevovaly téměř shodné odpovědi, ve kterých bohužel nebylo vyjádřeno žádné konkrétní téma (jiné téma). Ve dvou případech byla odpověď na téma **dluhového poradenství a vymáhání dlužného výživného**. Podobná témata byla vyjádřena ve dvou odpovědích, a to „problematika výkonu pěstounství“ a „jak se ubezpečit, že to člověk má správně nastavené a vykonává svou funkci pěstouna dobře“. Další témata „dospívání puberťáků“ a „učení samostatnosti“ jsem rovněž vyhodnotila jako podobná témata, která by mohla být zařazena pod jedno téma v rámci vzdělávání. V jedné odpovědi bylo zvoleno téma „psychologie u dětí“ a „jak nahradit chybějícího rodiče“ jsou rovněž témata, která by se dala zařadit pod jedno téma. V dalších tématech se respondenti udávali „ovládání PC“, jež považují s ohledem na průměrný věk pěstounů zcela očekávané. Rovněž téma „podpora v pěstounství“, je obsáhlé téma a v rámci dohod o výkonu pěstounské péče, o kterém

se zmiňují v 6 kapitole, představuje poměrně rozsáhlou činnost doprovázejících organizací v rámci podpory pěstounům. Posledními tématy, které pěstouni považují za přínosné a které v rámci vzdělávání nezazněla, byla – „první pomoc“ a „jídlo“. Zde se domnívám, že respondent měl na mysli gastronomii u dětí. Pouze v jedné odpovědi bylo respondentem sděleno, že na vzdělávání neprobírali „všechna témata“. Z odpovědi lze usuzovat na krátkodobou pěstounskou péči a nízkou účast pěstouna na vzdělávání.

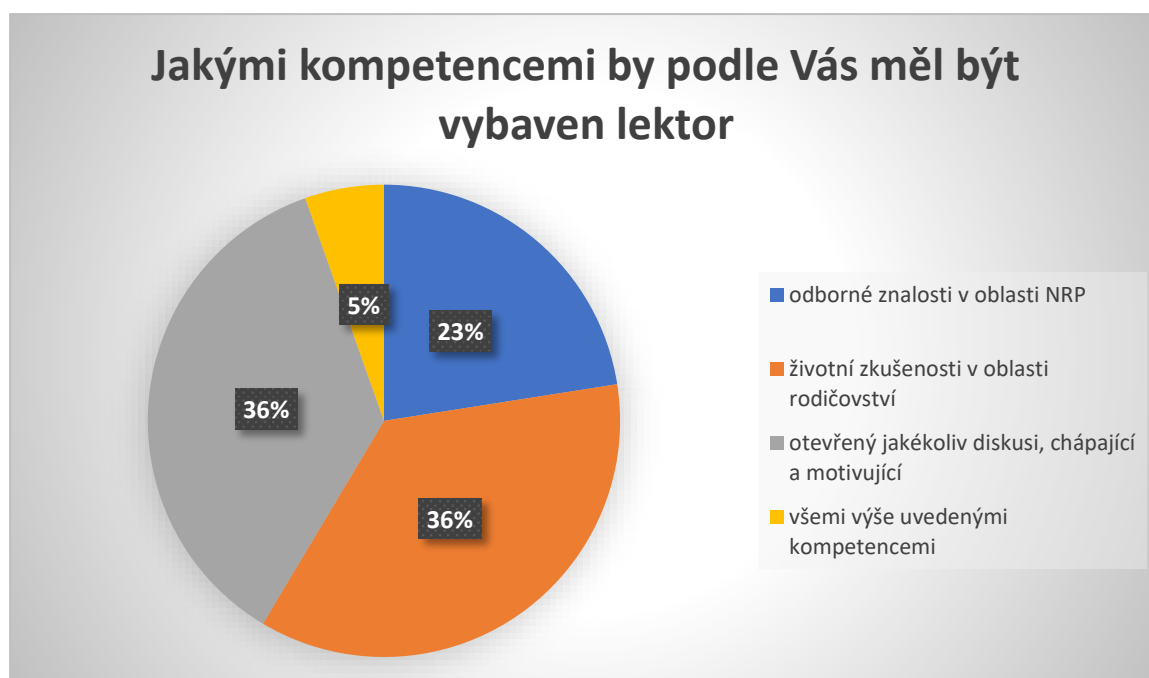
V sedmé otázce, kterou znázorňuje graf č. 8, pěstouni vybírali z nabídky čtyř odpovědí na otázku, kde se měli zamyslet nad posledním vzděláváním, které absolvovali a uvést, zda pro ně bylo přínosné. V případě odpovědi – „přínosné“ měli odpověď dále rozvést a sdělit, v čem. Z celkového počtu 19 odpovědí jich 12 odpovědělo, že vzdělávání bylo přínosné. Doplnující odpověď však žádný z respondentů neuvedl. Pouze 7 respondentů uvedlo odpověď – „spíše přínosné“ a v jednom případě byla odpověď typu „spíše nepřínosné“.

Graf č. 8 Pokuste se zamyslet nad posledním vzděláváním, které jste absolvoval/a a uveďte, zda pro Vás bylo přínosné.

Osmá otázka směřovala na kompetence lektora a vyjádřena je v grafu č. 9. Respondenti měli možnost odpovědět ze tří kompetencí, přičemž poslední nabídka shrnovala všechny předchozí kompetence. Výběr odpovědí nebyl limitován na jednu možnost, ale na všechny tři. Respondenti vybírali z odborných kompetencí, a to v oblasti náhradní rodinné péče, životních zkušeností v oblasti rodičovství, otevřenosti jakékoliv diskusi a chápající a motivující a možností všemi výše uvedenými kompetencemi. Největší podíl odpovědí byl v poslední možnosti, kde odpovědělo 10 respondentů. Stejného počtu hodnocení byly kompetence v oblasti životních zkušeností v oblasti NRP a péče o dítě a kompetenci umět vést jakoukoliv diskusi, být chápající a motivující. Zde odpovědělo pro každou z této možnosti celkem 8 respondentů. Nejnižší počet odpovědí bylo v odpovědi o odborných znalostech v oblasti NRP, celkem 5. Z odpovědí lze usuzovat, že lektor podle pěstounů má mít **především charakterové vlastnosti, být chápající a umět motivovat včetně vlastních zkušeností s péčí o děti.**

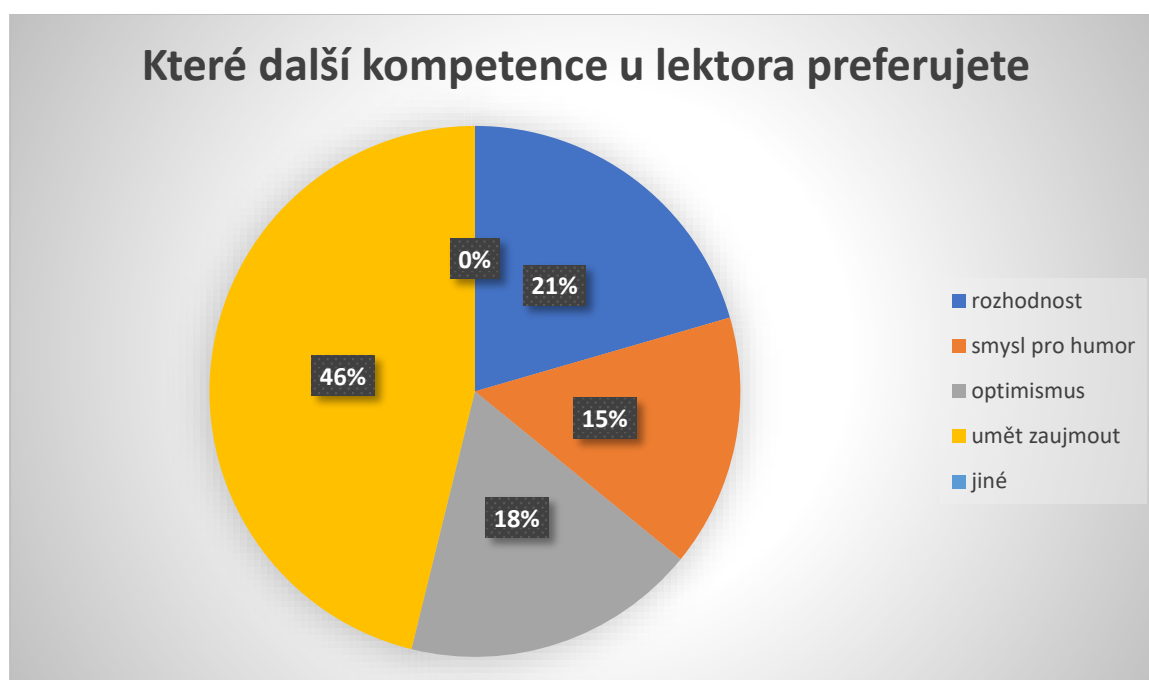
Graf č. 9 Jakými kompetencemi by podle Vás měl být vybaven lektor

Devátá otázka, která je graficky zpracována a níže uvedena č. 10. Otázka byla zaměřena na rozšiřující kompetence lektora. Cílem této otázky bylo zjistit

komplexnější obraz jeho osoby, který by byl podkladem pro sestavení profilu lektora. V otázce, které další kompetence u lektora preferují, měli respondenti možnost výběru z maximálně tří odpovědí: rozhodnost, smysl pro humor, optimismus, umět zaujmout a z možnosti vyjádření vlastního názoru. Největší podíl odpovědí, a to celkem 18 x se vyjádřili respondenti ve prospěch vlastností – umět zaujmout. Celkem 8x pro rozhodnost, 7 x pro optimismus a 6 x pro smysl pro humor. Možnost jiné vlastnosti, avšak neuvedené stran respondentů bylo zobrazeno 1x. Pokud bych vybírala ze tří nejvíce uváděných vlastností důležitých pro rozšíření kompetencí lektora měla bych sestavit doplňující profil lektora, měl by podle pěstounů splňovat následující vlastnosti – **umět zaujmout, být rozhodný a mít smysl pro humor.**

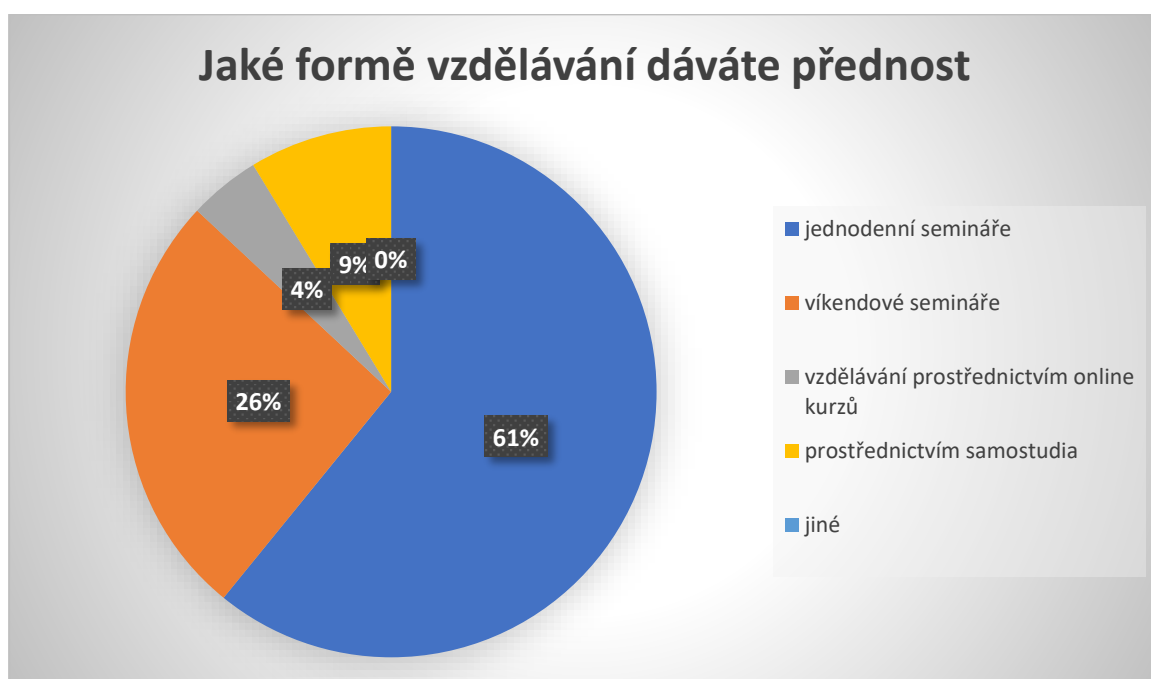
Graf č. 10 Které další kompetence u lektora preferujete.

Desátá otázka směřovala na zjištění forem vzdělávání a vyjádřena byla zobrazena v grafu č. 11. Respondenti se měli vyjádřit, jaké formě vzdělávání dávají přednost, přičemž nabídka odpovědí byla volena s ohledem na obecnou charakteristiku vyplývající z dohod o výkonu pěstounské péče a z obecně známých forem v rámci vzdělávání pro tuto skupinu. Respondentům byly nabídnuty formy

jednodenních a víkendových seminářů, vzdělávání prostřednictvím online kurzů, prostřednictvím samostudia četbou literatury a jimi volnou odpovědí. Celkem 14x byla respondenty přiřazena odpověď k jednodenním seminářům, 6 x víkendovým, četba literatury byla zaznamenána 1x, možností online kurzů 1x. Jiná možnost byla zaznamenána 1x, přičemž nebylo dále upřesněno. Z výše uvedeného vyplývá, že pěstouni dávají přednost **jednodenním seminářům**, poté víkendovým a dalším možným alternativám se příliš nepřiklání. Z průzkumu vyplývá, že pěstouni **upřednostňují osobní účast na vzdělávání**.

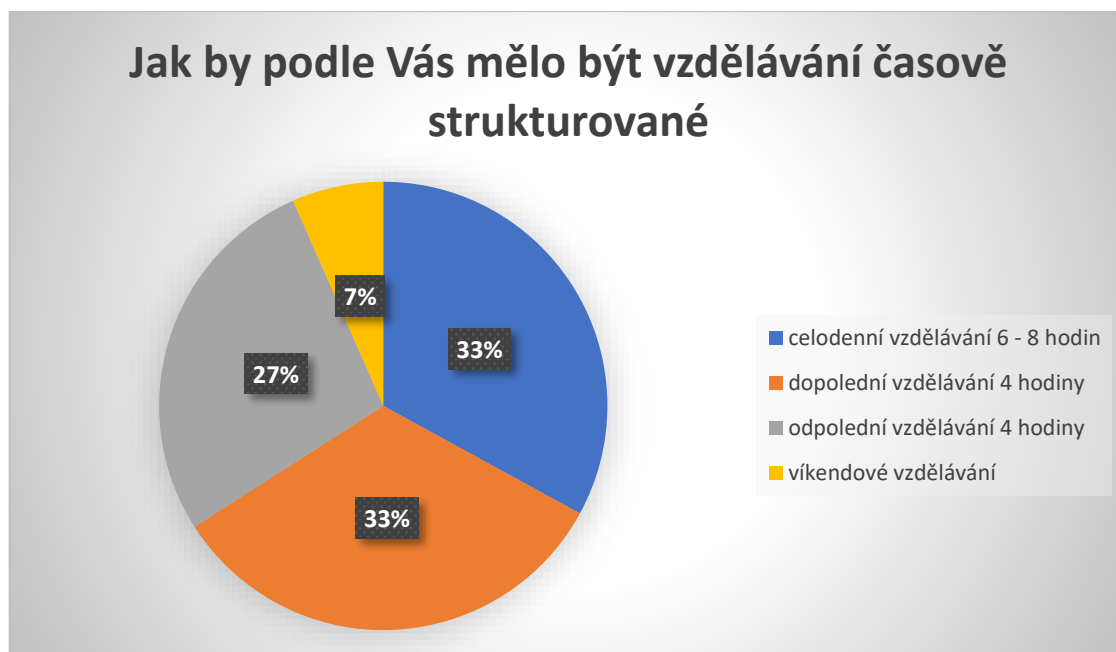
Graf č. 11 Jaké formě vzdělávání dáváte přednost.

V návaznosti na předchozí otázku bylo v jedenácté otázce zjišťováno, jakou mají respondenti představu o časové dotaci vzdělávání. Odpovědi byly předdefinovány následovně: celodenní vzdělávání 6-8 hodin, dopolední vzdělávání 4 hodiny, odpolední vzdělávání 4 hodiny a víkendové vzdělávání. Respondenti mohli volit pouze jednu odpověď. Poměr odpovědí k jednotlivým možnostem byl poměrně vyrovnaný, menší zájem byl o víkendové vzdělávání. Graficky byla otázka zpracována níže grafem č. 12. Celkem 6 x byla respondenty přiřazena odpověď **k celodennímu**

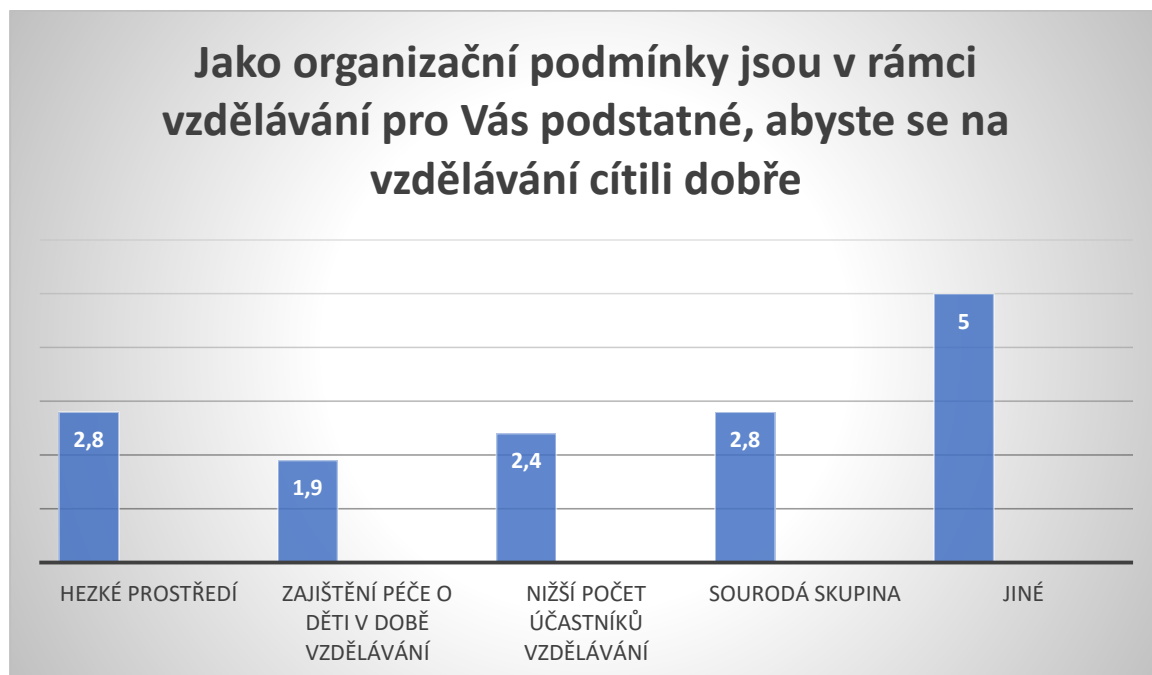
vzdělávání, dopoledním a víkendovému vzdělávání. K odpolednímu vzdělávání byla přiřazena odpověď 5x. Z odpovědí lze usuzovat, že pěstouni nepreferují konkrétní časové rozvržení a jsou ochotni vzdělávat se ve všech výše uvedených časech.

Graf č. 12 Jak by podle Vás mělo být vzdělávání časově strukturované.

Dvanáctá otázka směřovala na získání odpovědí ve vztahu k organizačním podmínkám: jaké organizační podmínky jsou pro pěstouny v rámci vzdělávání podstatné, aby se na vzdělávání cítili dobře. U této otázky byly možnosti odpovědí nastaveny dle významnosti. Z možné nabídky čtyř odpovědí měli pěstouni změnit pořadí otázek a v jednom případě mohli uvést vlastní názor. Ve většině odpovědí se projevil zájem o jiné organizační podmínky, ty však nebyly uvedeny. Z předdefinovaných odpovědí dominovala odpověď **sourodé skupiny a hezkého prostředí**. Poté následovala odpověď typu nižšího počtu účastníků a jako poslední se projevila potřeba v závislosti na zajištění péče o děti. Názorně byla otázka zpracována v níže uvedeném grafu č. 13.

Graf č. 13 Jaké organizační podmínky jsou v rámci vzdělávání pro Vás podstatné, abyste se na vzdělávání cítili dobře.

Třináctou otázkou měla být vyjádřena vzdělávací potřeba rovněž v oblasti organizačních podmínek, a to na zjištění, co vše musí pěstouni zřídit, aby se mohli vzdělávání účastnit. Rovněž i v této otázce měli pěstouni změnit pořadí předdefinovaných odpovědí a přiřadit jim význam. Přičemž první místo mělo značit nejvýznamnější a poslední nejméně významnou položku. I zde měli pěstouni možnost odpovídat dle vlastního uvážení v otevřené otázce. Pro nastavení vzdělávací potřeby v této oblasti proto vycházím ze dvou nejvýznamnějších shodných položek, kterou pěstouni uvedli: **zajištění hlídání pro děti a pracovní volno**. Méně významná je pro pěstouny potřeba zajištění dopravy na vzdělávání. Pro znázornění jsem uvedené odpovědi zpracovala v podobě níže uvedeného grafu č. 14.

Graf č. 14 Když obdržíte pozvánku na vzdělávání, co všechno musíte zřídit, abyste se vzdělávání mohli účastnit.

V předposlední **čtrnácté otázce** jsem se zaměřila na vzdělávací potřebu, která souvisí s vymezením v zákoně o sociálně – právní ochraně dětí, kde jsou v rámci výkonu dohod o pěstounské péči jasně stanoveny povinnosti pěstounů. Je jimi povinnost vzdělávat se. Na otázku typu – jak je pro Vás vzdělávání důležité, měli pěstouni možnost vybrat ze tří předdefinovaných otázek s možností jedné odpovědi. Složení otázek vycházelo rovněž z obsahu vymezení práv a povinností ve vztahu k vzdělávání pěstounů. Otázky měly následující pořadí: vzdělávání je pro mě pouze nutným zlem a беру ho jako povinnost, vzdělávání mi nevadí, nijak mi ale nepomáhá, vzdělávání je pro mě příležitost k získání nových a užitečných informací, které mi v rámci pěstounské péče pomáhají. Poslední otázka byla opět volná, která pěstounům umožňovala vyjádřit osobní názor. Tuto volbu si nezvolil žádný z respondentů. Z celkem 20 odpovědí byla nejčastější, a to 15x byla zaznamenána odpověď typu: **vzdělávání je pro mě příležitost k získání nových a užitečných informací, které mi v rámci pěstounské péče pomáhají.** Ve třech odpovědích pěstouni odpověděli, že jim

vzdělávání nevadí, ale nijak jim nepomáhá. V jednom případě respondent považuje vzdělávání nutným zlem a vnímá ho jako povinnost. Možnost volné odpovědi na doplňující otázku byla zaznamenána v jednom případě, avšak nebyla dále specifikována. Rovněž i tato otázka byla pro její znázornění graficky upravena, a to grafem č. 15. Pro identifikaci vzdělávací potřeby je směřodlatné, že pěstounům **vzdělávání pomáhá a nevnímají ho jako povinnost.**

Graf č. 15 Jak je pro Vás vzdělávání důležité

Poslední **patnáctá otázka** směřovala ke komplexnímu zjištění vzdělávacích potřeb v průběhu kalendářního roku, jež vychází rovněž z podmínek pro vzdělávání vymezených v zákoně o sociálně – právní ochraně dětí, o které bylo pojednáno v kapitole o vzdělávání pěstounů. Na otázku hodnocení vzdělávání v průběhu kalendářního roku, byly zjišťovány oblasti, ve kterých bylo pěstounům nejvíce přínosné. Opět měli pěstouni na výběr z pěti předdefinovaných odpovědí, přičemž jim měli přiřazovat význam od nejvíce až po nejméně preferovaných oblastí. Jako poslední šestou možnost měli volné odpovědi. Definovány byly tyto odpovědi: vzdělávání týkající se finanční gramotnosti, vzdělávání týkající se dluhového poradenství,

vzdělávání v oblasti se specifickými poruchami u dětí, vzdělávání v oblasti attachmentu (vazba, připoutání dítěte v rodině), vzdělávání v oblasti rodinných vazeb a vztahů mezi pěstouny a dětmi a rodiči. Odpověď typu „jiné“ bylo zaznamenáno nejčastěji, následně vzdělávání v oblasti týkající se dluhového poradenství a týkající se finanční gramotnosti. Na stejné úrovni byly odpovědi v oblasti vzdělávání u dětí se specifickými poruchami chování u dětí a vzdělávání v oblasti attachmentu. Nejnižší úroveň byla přiřazena odpovědi rodinných vazeb a vztahů mezi pěstouny a dětmi a rodiči. Pro identifikaci vzdělávací potřeby jsem vycházela z nejvíce zastoupených (významových) odpovědí, kterým odpovídá především **vzdělávání ve věci finančních záležitostí**. Zde je možné odůvodnit poměr pěstounských rodin, které jsou pokryty úplnými dávkami pěstounské péče s minimálním počtem rodin, jež je nepobírají. Poslední otázka byla pro názornost rovněž zpracována, a to v grafu č. 16.

Graf č. 16 Pokud byste měli hodnotit vzdělávání za celý rok, kterého jste se účastnil/a, v jaké oblasti nejvíce uspokojilo Vaše vzdělávací potřeby

